

Izvorni znanstveni rad
UDK 341(497.5 Rogotin)“17/18”
Priljeno: 14.11.2006.

STANOVNIŠTVO ROGOTINA NA KRAJU 18. I U PRVOJ POLOVICI 19. STOLJEĆA NA TEMELJU MATIČNIH KNJIGA I STANJA DUŠA

MAJA ŠUNJIĆ

SAŽETAK: U radu se analizira stanovništvo Rogotina pored Ploča na kraju 18. i prvoj polovici 19. stoljeća, na temelju matičnih knjiga rođenih, vjenčanih i umrlih, te stanja duša. Uz antroponimijsku analizu, prikazuju se i osnovna obilježja vitalnih događaja (natalitet, nupcijalitet, mortalitet), a zasebno se analizira stanje duša za svaku dostupnu godinu. Pri tome se nastoji odgovoriti koliko se Rogotin uklapa u sliku Dalmacije. U zaključnoj ocjeni se ističe povezanost s regionalnim kretanjima, ali i neki pokazatelji koji se mogu smatrati lokalnim specifičnostima.

1. Uvod

Ova se analiza temelji na podacima iz matičnih knjiga rođenih, vjenčanih i umrlih, te knjige stanja duša župe Komin-Rogotin.¹ Polazeći od tih izvora,

¹ Pri obradi su korišteni mikrofilmovi matičnih knjiga, pohranjeni u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu: *Matična knjiga rođenih župe Komin-Rogotin* (1825-1856) (M-2093); *Matične knjige vjenčanih župe Komin-Rogotin* (1796-1828; 1825-1857) (M-2093); *Matična knjiga umrlih župe Komin-Rogotin* (1796-1830) (M-2093); *Matična knjiga umrlih župe Komin* (1825-1874) (M-2666); Stanje duša (*Stati Animarum*) župe Komin-Rogotin iz 1796., 1803., 1806., 1818., 1823., 1831. i druge polovice 1850-ih (M-2093) (od kojih u analizi nisu korišteni popisi iz 1803. i 1818. godine). U knjigama umrlih (1796-1830) i vjenčanih (1796-1828) podaci su uneseni prema opisnoj formuli na latinskom, a u svim matičnim knjigama nakon 1825. u vidu tablica na talijanskom jeziku. Izuzetak je razdoblje od 1838. do 1845. (za župnikovanja don Mate Akrapa), kada su pisane na hrvatskom jeziku, te djelomično od 1868. do 1870. (župnik fra Šimun Čulić).

Maja Šunjić, dipl. arheolog, Odjel za arheološku baštinu, Uprava za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Adresa: Runjaninova 2, 10000 Zagreb. E-mail: maja.sunjic@min-kulture.hr

cilj je pokazati neke značajke stanovništva Rogotina u razdoblju između 1796. i 1857., odnosno do 1874. (za umrle).² Analizom se pokušalo utvrditi antroponimijska obilježja i vitalnu statistiku stanovništva, te ih usporediti s demografskim kretanjima i povijesnom situacijom u Dalmaciji, da bi se vidjelo na koji način Rogotin kao manja neretvanska sredina odstupa od ostatka. Radovi koji su pri tom korišteni uglavnom se odnose na određena dalmatinska mjesta i gradove, što je prvenstveno rezultat stanja istraženosti, ali i kvalitete dotičnih radova. Nepostojanje sličnih istraživanja na neretvanskom području svakako je veliki nedostatak, jer se time gube nužna okosnica i uži kontekst. To se pokušalo nadoknaditi povijesnom literaturom.³

Metoda rada, ponajprije određena ciljem, donekle je neuobičajena. Naime, matične knjige ovdje nisu obrađene kao cjelina, već su iz njih ciljano izvlačeni samo upisi vezani uz Rogotin. Budući da je u većini slučajeva naznačeno mjesto rođenja (odnosno prebivališta), ali i zahvaljujući činjenici da se u mjestima Kominu i Rogotinu uglavnom javljaju sasvim različita prezimena, najčešće i danas prisutna, to nije predstavljalo osobit problem.

Zbog više pojedinaca istog imena i prezimena, kod analize vjenčanja, a osobito u prepoznavanju ponovnih brakova korištena je genealoška metoda. Usporedno korištenje matičnih knjiga i stanja duša u pojedinim je situacijama bilo od ključne važnosti.

Budući da je vrijeme na koje je obrada usmjerena relativno kratko i uglavnom ograničeno na prvu polovicu 19. stoljeća, unutarnje usporedbe nisu bile moguće, a u pojedinim se slučajevima izneseni podaci temelje na relativno malom uzorku, pa se više mogu promatrati kao pokazatelji nekih pojava, kao npr. u slučaju dobne strukture pri vjenčanjima, koja se temelji na samo 27 slučajeva.

Nakon kratkog povijesnog osvrtu, u antroponimijskoj analizi pokušavaju se utvrditi najčešća imena i prezimena, nadimci, te stalnost u korištenju. Vitalni događaji se istražuju kroz analizu nataliteta, nupcijaliteta i mortaliteta, u koji je uključen i ekskurs o rogotinskom groblju. Kroz skromne i prilično uniformne bilješke u matičnim knjigama također će se nastojati osvijetliti struktura stanovništva prema zanimanju i vjeroispovijesti.

² Iako se na taj način zalazi u drugu polovicu 19. stoljeća, nije se htjela prekidati cjelovitost matične knjige.

³ Prvenstveno: Trpimir Macan, *Iz povijesti Donjeg Poneretavlja*, II. izdanje. Zagreb-Klek: Galerija Stećak, Metković: SIZ za kulturu, Opuzen: OSIZ u oblasti kulture, 1990.

Rogotin početkom 20. stoljeća (središte mjesta)

2. Povijesni pregled

Najraniji spomen Rogotina u župnim maticama je u sklopu popisa duša župe Opuzen iz 1733. godine,⁴ a vjerojatno se negdje u tom razdoblju (početkom 18. stoljeća) može govoriti o postojanju mjesta. Sve do 1748. nalazio se u sastavu župe Opuzen, a od 1748. do 1919. zajedno s mjestom Komin tvori istoimenu župu Komin- Rogotin, s tim da od 1875. do 1919. funkcionira kao kapelanija. Od 1919. župa djeluje samostalno.⁵

Bez obzira na prirast stanovništva Dalmacije, predstavnici mletačkih vlasti neprestano ističu nedostatak ljudi u Dalmaciji. U tom smjeru idu i njihova nastojanja da dovedu što više kršćanskog stanovništva s turskog područja (što je djelomično povezano i s mletačko-turskim ratovima), bilo kroz pregovore ili čak pod prijetnjom. Neretva je uglavnom naseljavana iz obližnjeg Zažablja (lijeva strana obale), te izbjeglicama iz Hercegovine (uglavnom desna strana).⁶

⁴ Josip Bebić, *Župa Opuzen*. Opuzen: Župski ured, 1983: 29.

⁵ Vjeko Vrčić, *Neretvanske župe*. Metković: vlastita naklada, 1974: 169.

⁶ Gligor Stanojević, *Dalmacija u doba morejskog rata*. Beograd: Vojno delo, 1962: 114; Šime Peričić, *Dalmacija uoči pada Mletačke republike*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Centar za povijesne znanosti, Odjel za hrvatsku povijest, 1980: 17.

Naravno, bilo je i kretanja u suprotnome pravcu, iz Dalmacije prema teritoriju pod turskom upravom (kao i austrijskom), zbog vrlo teških uvjeta života koji su ponekad bili određeni političkim uvjetima. Takav je bio slučaj nakon osvajanja Čitluka 1694., kada su se mnoge izbjeglice vratile natrag u Čitluk, a broj stanovnika u Opuzenu naglo opao (naravno, nakon 1715. broj stanovnika u Neretvi i Opuzenu ponovno se povećao s dolaskom novih izbjeglica).⁷

Pri naseljavanju desne obale Neretve u literaturi se spominju dva pravca (i vremenska konteksta) naseljavanja: prvi val prebjega naseljava se na području od Baćine do Desana 1688. godine pod vodstvom serdara Bebića iz triju sela u okolini Klobuka. Drugi val naseljenika na desnu obalu Neretve povezuje se s izbjeglicama koje su se zajedno s Mlečanima 1715. povukli, nakon napuštanja Čitluka i Gabele, prema Posrednici, opuzenskim naseljima Trnovu i Smokovu, te poslije nizvodnim selima Kominu i Rogotinu.⁸

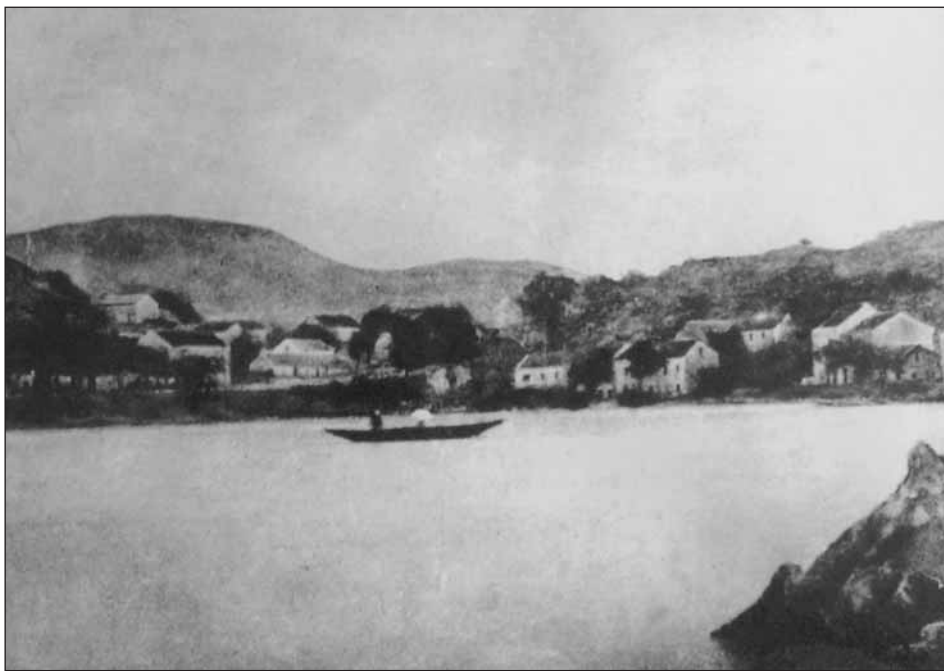
Tek nakon okončavanja protuturskih ratova i smirivanja prilika početkom 18. stoljeća nastaju sela uz rijeku, naseljavanjem iz okolnog brdskog područja.⁹ Upravo u to vrijeme (1733.), u popisu duša župe sv. Stjepana u Opuzenu bilježimo prve obitelji u mjestima Kominu i Rogotinu.¹⁰ Njihova prezimena i navedena mjesta podrijetla također upućuju na činjenicu da su došli iz različitih područja. Na temelju toga dalo bi se zaključiti da je prvim izbjeglicama na ovom području, nakon doseljenja 1688. na brdsko područje, trebalo manje od 50 godina za “spuštanje”. Kao što ćemo kasnije i pokazati, takav razvoj događaja potvrđuju podaci iz stanja duša za mjesto Rogotin, gdje se kao mjesto podrijetla za veći dio rodova navodi brdski dio neretvanskog područja (Plina i Pasičina).

⁷ J. Bebić, *Župa Opuzen*: 28.

⁸ Stanojević citira A.S.V. *Prov. gen. in Dalm. et Alb. f. 528 Gallera in porto d` Ussin 5 Decembre 1688*: “Generalni providur Kornar uspio je da privuče stanovništvo iz okolice Klobuka na čelu sa serdarom Matijom Bebićem. Poslije kraćih pregovora, 150 porodica sa 1500 lica iz tri sela preseli se u Baćinu posljednji okrajak Primorja na ušću Neretve. Među doseljenicima je bilo 200 ljudi koji su pod Turcima služili kao panduri.” (G. Stanojević, *Dalmacija u doba morejskog rata*: 121). Trpimir Macan tu lokaciju specificira na području od Baćine do Desana. Uz ova dva mjesta (i razdoblja), Macan na drugom mjestu tvrdi kako se općenito može reći da je desna strana Neretve naseljena iz Broćna (pored Mostara) i susjednih krajeva, no ne navodi odnosi li se to na kraj 17. ili poč. 18. stoljeća (T. Macan, *Iz povijesti Donjeg Poneretavlja*: 9, 11, 46 i 53). Stanojević također spominje doseljenike iz Broćna i Mostarskog Blata, no smješta ih na vrgoračko područje.

⁹ T. Macan, *Iz povijesti Donjeg Poneretavlja*: 11.

¹⁰ Zabilježene su 4 obitelji i ukupno 19 osoba (J. Bebić, *Župa Opuzen*: 135).

Rogotin početkom 20. stoljeća (pogled na uvalu)

3. Antroponimijska analiza

3.1. Osobna imena i nadimci

Osobna imena u matičnim knjigama pisana su na latinskom, talijanskom i hrvatskom jeziku.¹¹ Osobito je značajna činjenica da su neki oblici imena potvrđeni i na hrvatskom jeziku u matičnim knjigama za službovanja don Mate Akrapa. Stalnost imena je izrazito velika. Ime pod kojim je osoba upisana u maticu rođenih redovito se susreće i u drugim maticama, s tim da jedina razlika može biti u jeziku na kojem se bilježi, odnosno u transliteraciji (npr. *Ellena* - Jela ili Jelica).

Najčešća ženska imena su (abecednim redom): Andrijana, Ana, Antonija (Antica), Ivana (Ivanica), Jerka, Jakovica (Jaka), Jelena (Jela, Jelica), Jerolima (Jerka), Josipa (Joz), Jurka, Katarina (Kata), Lucija, Magdalena (Madalena,

¹¹ Don Mate Akrap službovao je u župi Komin-Rogotin od kraja 1838. do 1845. i koristio se hrvatskim jezikom.

Mandalena, Manda), Margarita, Marija (Mara, Marijeta), Marta, Matija, Petro-
nila (Perina), Polonija, Ruža (Ružica), Stanislava, Simona (Šima), Tomasina
(Tomica), Tadijana (Tada, Dijana).

Najčešća muška imena su (abecednim redom): Andrija, Ante, Bartol ili
Bartul, Božidar (Božo); Dujam, Filip (Pilip), Grgur, Jakov, Jeronim (Jerko),
Josip (Jozip), Jure, Luka, Marko, Mate, Marin, Martin, Mihovil (Miovio),
Nikola, Petar, Paškval (Paško), Pavao (Pava), Stanislav (Stanko); Stjepan (Sti-
pan), Tomo, Vincent (Vice).

Ovim su popisom obuhvaćeni svi izvori, no da bismo vidjeli zastupljenost
i učestalost imena u određenom vremenskom razdoblju, napraviti ćemo presjek
kroz matičnu knjigu rođenih u razdoblju između 1825. i 1856. U navedenom
razdoblju rođeno je 155 djece, od čega 85 dječaka i 70 djevojčica. Imena su
jednočlana, a zabilježen je samo jedan slučaj dvočlanog imena - Pava Pilip.
Na 85 rođenih dječaka zabilježena su 22 različita imena, od kojih se najčešće
javljaju Ante, Ivan, Josip, Jure i Mate (tablica 1). Najčešća ženska imena su
Antonija, Jelena, Katarina, Marta i Matija. Na 70 rođenih djevojčica zabilježe-
no je 17 različitih imena (tablica 2). Zastupljenost muških imena prilično je
slična drugim dalmatinskim mjestima poput Velog Drvenika, Grohota i
Vinišća, s tim da je u Rogotinu ime Marin nešto slabije zastupljeno nego u tim
mjestima.¹² Visoka učestalost ženskih imena poput Ivana, Jelena, Katarina,
Matija, Marija zabilježena je i u Velom Drveniku.¹³ Za razliku od navedenih
mjesti, učestalost pojedinih imena rijetko prelazi 10% (Matija 12,85%; Ivan i
Mate 11,62%).

U tako malom uzorku populacije, uz korištenje genealoške metode (osobi-
to na temelju popisa duša), vrlo je lako uočiti da se imena, osobito kada je
riječ o muškarcima, u mnogim slučajevima nasljeđuju. Ime očeva oca obično
nasljeđuje najstariji sin, a nešto se rjeđe javlja nasljeđivanje imena od očeve
majke na kćer. Navest ćemo samo jedan primjer. U obitelji Musulin, u razdo-
blju od 1796. do 1856., u četiri generacije može se pratiti slijed imena Mate -
Ante - Mate - Ante, a kod Markota Jerko- Marko - Jerko - Marko.

Djeca često dobivaju imena i po očevoj braći i sestrama. U slučaju da dijete
koje je dobilo ime iz poštovanja prema nekom starijem članu obitelji umre,
ime se često daje idućem djetetu. Pojava da mlađi sin dobiva ime po majčinu

¹² Mladen Andreis, *Stanovništvo Drvenika i Ploče. Povijesna antroponimija do godine 1900.*,
Trogir: Matica hrvatska Trogir, 2000: 9, 10 i 14.

¹³ M. Andreis, *Stanovništvo Drvenika i Ploče*: 11 i 12.

Tablica 1: Muška osobna imena u Rogotinu (1825-1856) na temelju matične knjige rođenih

Ime	Broj	Udio (%)	Ime	Broj	Udio (%)
Andrija	2	2,35	Martin	2	2,35
Ante	9	10,58	Mate	10	11,76
Bartol	1	1,18	Mihovil	2	2,35
Filip	2	2,35	Nikola	3	3,53
Grgur	4	4,71	Paškval	2	2,35
Ivan	10	11,76	Pavao	1	1,18
Jerolim	1	1,18	Petar	4	4,71
Josip	9	10,58	Stanislav	3	3,53
Jure	7	8,24	Stjepan	3	3,53
Luka	5	5,88	Toma	1	1,18
Marko	3	3,53			
Marin	1	1,18	<i>Ukupno</i>	85	100

Tablica 2: Ženska osobna imena u Rogotinu (1825-1856) na temelju matične knjige rođenih

Ime	Broj	Udio (%)	Ime	Broj	Udio (%)
Ana	1	1,43	Lucija	3	4,28
Andrijana	2	2,86	Magdalena	6	8,57
Antonija (Antica)	6	8,57	Margarita	1	1,43
Ivana	7	10,00	Marija	7	10,00
Jelena	5	7,14	Marta	6	8,57
Jerolima (Jerka)	1	1,43	Matija	9	12,86
Jakubina (Jakovica)	3	4,28	Petronila (Perina)	2	2,86
Jurka	2	2,86			
Katarina	9	12,86	<i>Ukupno</i>	70	100

ocu nije toliko izražena, ali je uočena u nekoliko slučajeva (npr. u obitelji Damić ime Nikola).¹⁴

¹⁴ Ovdje treba naglasiti da u pojedinim slučajevima nisu naznačena očeva imena kod udanih žena, a kako se genealoškom metodom uglavnom slijedi muška linija, moguće je da su neke pravilnosti ostale nezamijećene.

Neka imena, čija učestalost inače nije velika, zastupljena su samo u određenim ograncima nekih rodova. Tako se kod Rončevića javljaju imena Marijan (Marin), Dujam i Stanislav. Kod Damića se često javljaju Andrija i Nikola. Kod Dodiga se u nekoliko navrata javlja ime Filip, koje je inače rijetko ime. Od ženskih imena za jedan ogranak roda Markota karakteristično je ime Ana. U jednom od rodova Žderića relativno se često javlja ime Paškval (Paško).

Nadimci su se zasigurno puno koristili u praksi, osobito zbog više pojedinaca istog imena i prezimena, no oni se nisu zapisivali u matičnim knjigama.

Jedini nadimak javlja se u Stanju duša iz 1796., gdje se spominje Pavao Žderić sin pok. Jure *Vexilifarija*, a u kasnijem popisu (1806.) i kao nadimak Pavla Žderića. Riječ je o vlastitom nadimku, koji je s vremenom postao obiteljskim nadimkom, što je osobito čest slučaj u razlikovanju grana roda ili pojedinih rodova s istim prezimenom.¹⁵

3.2. Prezimena i obiteljski nadimci

U razdoblju između 1796. i 1856., prema izvorima, u Rogotinu se javljaju iduća prezimena: Damić, Dodig (također Dodig-Krotić), Glamuzina, Habić-Bilje, Jerković, Markota (bilježi se i kao Markotić), Međugorac, Musulin, Vukčić (Vukšić?), Šunjić i Žderić. Žderić je jedino prezime kod kojeg se mogu razlučiti barem tri roda.

Spomenuti treba još prezime Lombardić, koje se nije moglo uvrstiti u prethodni popis zato što se ono spominje samo u *Popisu duša iz 1796.* kao djevojačko prezime stanovite Andrijane, kćeri pok. Stjepana Lombardića iz Rogotina, pa je prezime očito već tada bilo izumrlo. Kako u Rogotinu još uvijek postoji predio zvan Lombarda, moguće da je ime dobio upravo po tom prezimenu.¹⁶

Prezime Gašperović (?), Gašparović, Gašpar) nije uvršteno u popis prezimena jer se spominje samo u matici rođenih za godinu 1839. Tada je Manda Gašperović, koja se doselila iz župe Dusina, rodila izvanbračnu kćer Matiju, čiji je otac nepoznat. Vjerojatno u toj činjenici treba tražiti razlog njenu preseljenju u Rogotin. Iako je u matici zabilježeno da Manda "pribiva" u Rogotinu, prezime

¹⁵ Mladen Andreis, *Stanovništvo Vinišća - Povijesna antroponimija do god. 1900.* Trogir: Matica hrvatska Trogir, 1998: 37.

¹⁶ Prezime Lombardić zabilježeno je u Rogotinu u popisu duša župe Opuzen iz 1733. (J. Bebić, *Župa Opuzen*: 135).

Gašperović nakon toga se više ne spominje, pa se kao takvo teško može uvrstiti u popis stalnih prezimena.

U popisu duša javlja se prezime Međugorac, odnosno Baltazar i Josipa (Joza) Međugorac. Njeno se ime također često javlja i u matičnoj knjizi rođenih, gdje se često spominje kao primalja i kuma. To je prezime, što je vidljivo iz matične knjige vjenčanih (1796-1828), podrijetlom iz Briste.¹⁷ Nije moguće utvrditi kada se taj rod, odnosno prezime doselilo u Rogotin. Budući da, prema Popisu duša, nisu imali djece, prezime je vrlo vjerojatno izumrlo s njima.

Osim toga, ovdje valja izdvojiti i prezime Jerković, koje se u matičnoj knjizi vjenčanih (1825-1857) javlja 1831. Iako je u matičnoj knjizi vjenčanih za mladoženju Stjepana Jerkovića upisano da je rođen 1805. u Rogotinu, to ne potvrđuju drugi izvori (poput stanja duša), pa je za pretpostaviti da se priženio u Rogotin 1831. vjenčanjem s Ivanom Markota, i to u obitelj koja nije imala muškog nasljednika.

U svim stanjima duša, matičnoj knjizi umrlih i vjenčanih prezime Habić (Abić) se javlja u varijanti Habić-Bilje ili samo Bilje. U stanjima duša prije 1831. javlja se jedino Habić, a tek se 1831. spominje u udvojenoj varijanti: *Habic aliter Biglie*. U matičnoj knjizi vjenčanih (1796-1828), prezime se godine 1809. javlja u udvojenom obliku. U matičnoj knjizi umrlih 1814. spominje se prezime Habić, a 1817. Habić - Bilje, dok se u matici rođenih (nakon 1825.) javlja samo oblik Bilje, pa se Habić očito s vremenom prestalo koristiti, što je česta pojava za to vrijeme.¹⁸ Teško je reći koji je oblik prezimena raniji. Budući da se u stanju duša iz 1796. ne spominje njihovo podrijetlo, za pretpostaviti je da su ovdje prisutni barem dvije generacije prije 1796.

Sličan je slučaj kod prezimena Dodig, uz koje se često javlja nadimak Krotić. Taj je nadimak zabilježen jedino u matičnoj knjizi rođenih. Tako je npr. primalja Margarita Dodig zapisana i kao Margarita Dodig, Margarita Krotić Dodig, te Margarita Krotić. U popisu duša župe Opuzen iz 1733. spominju se Krotići s nadimkom Dodig.¹⁹ U Rogotinu se njihov nadimak već počeo koristiti kao prezime, dok se prvotno prezime (Krotić) bilježi tek sporadično u matici rođenih.

¹⁷ Dana 4. svibnja 1802. bilježi se vjenčanje Helene pok. Blaža Međugorca iz mjesta Briste i Petra, sina Ante Žderića iz Rogotina (*Matična knjiga vjenčanih župe Komin-Rogotin 1796-1828*).

¹⁸ Andreis ističe da je nestabilnost prezimena temeljna karakteristika Dalmacije do početka 20. stoljeća (Mladen Andreis, *Stanovništvo župe sv. Mihovila Arhandela u Trilju u 19. stoljeću. Demografska i antroponimijska analiza na temelju podataka iz matičnih knjiga krštenih*. Trilj: Cetinski dekanat, 2001: 59).

¹⁹ J. Bebić, *Župa Opuzen*: 42.

4. *Sastavnice prirodnog kretanja stanovništva i njihova strukturalna obilježja*

4.1. *Natalitet*

U ranijim razdobljima djeca koja su umirala neposredno nakon poroda nisu bilježena u matice krštenih.²⁰ U navedenom razdoblju u Rogotinu je rođeno 155 djece.²¹

Rođeno je 85 dječaka i 70 djevojčica. Djeca se uglavnom krste unutar prvih osam dana od rođenja, a nešto rjeđe unutar prvih mjesec dana, kao i prva dva dana nakon rođenja. Kod posljednjeg primjera zabilježeno je samo nekoliko slučajeva, vjerojatno u smrtnoj opasnosti.

Većina djece je začeta u braku. Kad je riječ o statusu djece, osobito su nam zanimljiva izvanbračna djeca, a i djeca začeta prije braka, što je lako utvrditi usporedbom datuma rođenja i vjenčanja. Ovdje nije uzimano razdoblje od 9 mjeseci, već se izvanbračno začetom djecom smatraju sva djeca rođena unutar sedam mjeseci nakon sklapanja braka. Razdoblje od sedam mjeseci se uzima u obzir zbog mogućnosti preuranjenog poroda.²² Dakako, većina djece je začeta i rođena u braku.

Porodi su obavljani isključivo uz asistenciju priučenih babica (*levatrice non confermata/approvata, puporizica*), čija su se imena redovito bilježila. Iz matične knjige rođenih vidljivo je da su u određenim razdobljima djelovale po 2-3 babice, a neke su imale i po 15-20 godina "staža".

4.1.1. *Izvanbračna djeca*

Broj izvanbračne djece u odnosu na ukupni broj zabilježene djece iznosi 2,58% i nešto je ispod dalmatinskog prosjeka u 19. stoljeću (oko 3%).²³ U matici rođenih zabilježeno je ukupno četvero izvanbračne djece. U dva slučaja djeca nose majčino prezime, dok je otac nepoznat (Martin Damić i Katarina Žderić). U trećem slučaju (Ante Markota/Jerković) dijete je upisano pod

²⁰ J. Bebić, *Župa Opuzen*: 12

²¹ Prema prezimenima, daleko najveći broj otpada na Žderiće, njih 43, zatim slijede Šunjići s 31 rođenim, Glamuzine sa 17 i Damići sa 18, Rončevića je rođeno 15, Markota 10, Bilja 5, Musulina 4, Jerkovića 1 i Gašperovića 1.

²² Nenad Vekarić i dr. *Vrijeme ženidbe i ritam poroda. Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća*, Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2000: 98.

²³ Mladen Andreis, »Povijesna demografija Velog Drvenika, Malog Drvenika i Vinišća do god. 1900.« *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 40 (1998): 252.

vjenčanim prezimenom majke, iako je kasnije preuzelo očevo prezime. Četvrti se slučaj odnosi na dijete doseljenice Mare Gašperović iz Dusine koja je, vjerojatno da bi izbjegla sramotu u vlastitu mjestu, došla roditi u Rogotin.²⁴

U slučaju izvanbračnog djeteta Martina Damića, roditelji su se naknadno vjenčali. Dječak je rođen 12. studenog 1828. U odgovarajućoj rubrici je upisano da je otac nepoznat, no njegova majka Mandalena se samo tri mjeseca kasnije, 22. veljače 1829., vjenčala za Josipa Rončevića. U popisu duša iz 1831. Martin živi u kući Josipa Rončevića i zabilježen je pod istim prezimenom (Rončević), pa je opravdano za pretpostaviti da mu je on otac.

Ružica Žderić je 1838. godine rodila izvanbračno dijete (Katarina). Tek se 4. svibnja 1840. vjenčala s Andrijom Dodigom, a samo 13 dana nakon vjenčanja rađa sina Pavla. Moguće je riječ o dužoj izvanbračnoj vezi, koja je oza-konjena tek uoči rođenja drugog djeteta. Ružica Žderić se gotovo tri godine nakon smrti svoga muža ponovno vjenčala za udovca Dujma Rončevića. Riječ je u svakom slučaju o vrlo neobičnoj ženi koja je rodila izvanbračno dijete, dvaput se vjenčavala i oba puta ubrzo nakon vjenčanja rodila djecu (predbrač-na začeca).

Osobito je zanimljiv slučaj Ante Markote, rođenog 12. svibnja 1839. Njegova majka, Katarina Markota rođ. Musulin, već šest godina je 1839. bila udovica (s troje djece iz braka), pa je sasvim jasno da njezin pok. suprug nije mogao biti otac djeteta. Iako u odgovarajućoj rubrici nije upisano ime oca, u bilješkama se (naknadno) potpisuje Stipan Jerković, koji kao otac na sebe uzima obavezu da djetetu pruži „življenje“. Bitno je napomenuti da je Stipan Jerković tada već osam godina bio u braku s Ivanom Markota, te da njih dvoje nisu imali djece, pa je očito riječ o ljubavničkoj vezi ili aferi dvoje susjeda. Ante Markota se kasnije u maticama spominje pod očevim prezimenom Jerković, a u stanju duša iz druge polovice pedesetih godina 19. stoljeća zabilježeno je da živi u kući svoga oca Stjepana Jerkovića i njegove supruge Ivane Jerković rođ. Markota. Budući da u razdoblju između 1831. i druge polovice pedesetih godina 19. stoljeća ne postoji nijedan popis duša, ne može se sa punom sigurnošću tvrditi da je Ante od samoga početka živio s ocem i njegovom suprugom (Ivanom), no kako je njegova majka (Katarina) s pok. suprugom već imala troje djece, taj scenarij nije nemoguć. To bi mu zacijelo donekle poboljšalo poziciju u zajednici i olakšalo život.

²⁴ Njeno se ime više ne spominje u maticama.

Iako je u dva razmatrana slučaja otac u matici rođenih upisan kao nepoznat, očito je da su roditelji naknadno sklopili brak, što je i najčešće razrješenje situacije.²⁵ U trećem je slučaju takvo rješenje bilo nemoguće, jer je otac djeteta bio u braku s drugom ženom, no uvjetno se može reći da je razriješen povoljno po dijete, dok četvrti slučaj, kako je već rečeno, nije specifično vezan za ovo mjesto.

4.1.2. Predbračna začeća

U obzir su uzimana samo začeća u brakovima sklopljenima nakon 1825. (uključujući tu godinu), i to samo začeća unutar sedam mjeseci od dana sklapanja braka. Zabilježena su ukupno tri takva slučaja (8,57% od broja prvorođene registrirane djece),²⁶ što bi značilo da je većina djece rođena u braku. Tako mali broj predbračnih začeća možda se tek djelomično može opravdati činjenicom da mrtvorodena djeca nisu bilježena. U Lastovu je npr. u 19. stoljeću udio predbračnih začeća bio 31,35%.²⁷

Djeca začeta prije sklapanja braka, a rođena u braku, upisana su kao zakonita, no u slučaju djeteta rođenog tek nešto više od mjesec dana nakon vjenčanja, otac Dujam Rončević pred svećenikom i svjedocima daje vlastoručno pisanu izjavu da je dijete njegovo.

4.1.3. Sezonsko i godišnje kretanje rođenja i začeća

Sezonske varijacije broja začeća ovise o nekoliko faktora. Ponajprije su uvjetovane obujmom posla (radovi u polju), sezonskim varijacijama seksualnih poriva, a posredno i društvenim, odnosno crkvenim pravilima (zabrana vjenčavanja kroz Advent i Korizmu).²⁸ U Rogotinu je najveći broj začeća zabilježen u srpnju (najmanji u listopadu), a adekvatno tome, najveći broj rođenja je u travnju (12,90%), a najmanji u srpnju (2,58%). Visoki broj začeća također se bilježi u siječnju i ožujku. Broj rođenja se smanjuje od svibnja prema listopadu, s minimumom u srpnju, pa su kretanja slična kao i u cijeloj Dalmaciji, gdje se najmanji broj rođenja bilježi tijekom pet mjeseci (od svibnja do rujna).²⁹

²⁵ M. Andreis, »Povijesna demografija Velog Drvenika, Malog Drvenika i Vinišća«: 252.

²⁶ Prepoznato je ukupno 36 prvorođene djece (određivana su prema braku, a ne majci). U taj broj ne ulaze izvanbračna djeca.

²⁷ N. Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda*: 98.

²⁸ N. Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda*: 84.

²⁹ M. Andreis, »Povijesna demografija Velog Drvenika, Malog Drvenika i Vinišća«: 254.

Tablica 3: Mjesečna distribucija rođenja i začeca (1825-1856)

Mjesec	Broj rođenih	Broj začetih	Mjesec	Broj rođenih	Broj začetih
Siječanj	14	16	Srpanj	4	20
Veljača	14	11	Kolovoz	11	13
Ožujak	14	19	Rujan	11	8
Travanj	20	14	Listopad	16	4
Svibanj	13	14	Studenj	11	11
Lipanj	8	14	Prosinac	19	11

Za razliku od toga, u Dubrovniku se u prvoj polovici 19. stoljeća najveći broj rođenja bilježi u lipnju (maksimum začeca u prosincu), a najmanji broj rođenja u siječnju (minimum začeca u travnju) (tablica 3).³⁰

Određenih se godina uočava povećani broj rođenja: 1828, 1830, 1832, 1833, 1842, 1856. Veći broj rođenih 1830. može se povezati s većim brojem vjenčanja 1829. i krajem 1828., a daleko natprosječno velik broj rođenja 1856. također je vezan uz povećani broj vjenčanja, koji se bilježi u prvoj polovici 1850-ih (uglavnom godine 1850.).

4.1.4. Blizanci

U razdoblju između 1825. i 1856. zabilježena su samo dva slučaja rođenja blizanaca. Godine 1828. rođeni su Ante i Mandalena Dodig, koji su kršteni jedan dan nakon rođenja i imaju istog kuma pri krštenju, a 1854. rođene su Ivana i Marta Glamuzina. One su krštene tek devet dana nakon rođenja i svaka ima svoju kumu. U popisu duša iz 1796. zabilježeni su još jedni blizanci (Marko i Ante Šunjić).

4.2. Nupcijalitet

Informacije vezane za vjenčanja i sve što je uz njih vezano (npr. doseljavanje žena iz drugih mjesta) ponajprije crpimo iz matičnih knjiga vjenčanih, ali i iz matične knjige rođenih, budući da sva vjenčanja u naznačenom razdoblju nisu zabilježena u knjigama vjenčanih. Riječ je o nekim vjenčanjima koja nisu obavljena u župi Komin-Rogotin. Neke informacije dobivene su i na temelju

³⁰ Stjepan Krivošić, *Stanovništvo Dubrovnika i demografske promjene u prošlosti*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti JAZU u Dubrovniku, 1990: 77.

stanja duša. No, kako se tamo ne bilježe datumi vjenčanja, za sva vjenčanja prije 1796., te neka između 1796. i 1828. (koja nisu zabilježena u matici vjenčanih), iz stanja duša možemo samo ustanoviti mjesto podrijetla žena.

Budući da nas u ovome prikazu zanima prikaz stanovništva Rogotina, odlučila sam zanemariti udaje žena iz Rogotina u druga mjesta, dajući prednost onima koje se udaju u Rogotin. U određenim prilikama primjenjivana je i genealoška metoda za utvrđivanje određenih pojedinaca (osobito zbog više pojedinaca istog imena i prezimena), na temelju čega sam mogla ustanoviti ponovljene brakove.

Iako se većina vjenčanja obavlja u mjestu mladenke, određeni broj vjenčanja je zabilježen i u mjestu ženika (Rogotin). U jednom slučaju je zabilježeno da je vjenčanje u Rogotinu obavio fra Karlo Žderić, Rogotinjanin iz samostana u Zaostrugu.

4.2.1. Podrijetlo udanih žena

Iako je već u uvodu istaknuto da ćemo se u ovom dijelu rada baviti razdobljem između 1796. i 1857., mislim da nas to ne bi trebalo ograničavati da se, tamo gdje je to moguće, rasprava proširi i na ranija razdoblja. Zbog toga su u prvom stupcu tablice 4 posebno izdvojeni podaci koji su dobiveni evidentiranjem svih udanih žena i njihovih mjesta podrijetla iz Stanja duša iz 1796., što znači da je uglavnom riječ o ženama koje su se, sudeći prema životnoj dobi, najranije mogle vjenčati negdje polovicom 18. stoljeća.³¹ Naravno, taj se popis nikako ne može smatrati potpunim zbog žena koje su se vjenčale u istom razdoblju, a preminule su prije popisa.

Podaci iz drugog stupca dobiveni su na temelju popisa duša iz 1806. (u obzir sam uzela samo žene udane u razdoblju između 1796. i 1806.), matičnih knjiga vjenčanih (1796-1828; 1725-1857) i matične knjige rođenih (1825-1856).

Riječ je uglavnom o ruralnim sredinama neretvanskog kraja, bilo iz nizinog (Komin) ili brdskog krškog područja (Plina). Izuzetak su Gradac i Janjina. Udio gradskih (varoških) sredina poput Opuzena i Metkovića sasvim je neznan. Iz popisa je vidljivo da mladenke iz Rogotina zauzimaju 18,75% od ukupnog broja udanih žena u razdoblju od 1796. do 1857. godine. U Rogotin se u istom razdoblju najviše udaju žene iz Komina (21,87%) i Pline (17,18%) (tablica 4).

³¹ Npr., Lucija Aničić, udana Šunjić, rođena je 1715., pa se u najboljem slučaju mogla vjenčati oko 1735., dok su sve ostale žene mlade od nje.

Tablica 4: Mjesto podrijetla i broj žena udanih u Rogotin

Mjesto podrijetla	Broj žena vjenčanih u Rogotinu između pol. 18. stoljeća i 1795.	Udio (%)	Broj žena vjenčanih u Rogotinu između 1796. i 1857.	Udio (%)
Baćina	-	-	4	6,25
Borovci	-	-	1	1,56
Nova Sela	-	-	1	1,56
Rujnica	1	4,54	3	4,69
Desne	1	4,54	7	10,93
Brista	4	18,18	3	4,69
Pasičina	1	4,54	1	1,56
Dusina	-	-	2	3,13
Gradac	-	-	1	1,56
Grčenik	1	4,54	-	-
Janjina	-	-	1	1,56
Komin	3	13,63	14	21,88
Metković	1	4,55	-	-
Opuzen	-	-	1	1,56
Plina	4	18,18	11	17,18
Rogotin	4	18,18	12	18,75
Područje pod turskom upravom (Veljaci, Doljani)	2	9,09	-	-
Nije navedeno	-	-	2	3,13
<i>Ukupno</i>	22	100	64	100

Napomena: u jednom slučaju, žena koja se udala u Rogotin prije 1796., naznačena je u tablici za to razdoblje, no pri ponovnom vjenčanju nije ponovno uzeta u obzir (za razdoblje između 1796. i 1857.) budući se muž priženio k njoj.

U usporedbi s mjestom donekle slične veličine, poput Malog Drvenika, gdje je u razdoblju od 1776. i 1826. oko 55% brakova sklopljeno s djevojkom s istog otoka (nakon 1826. taj se postotak čak povećava), u Rogotinu je stupanj endogamije relativno malen.³²

³² U Vinišćima, mjestu na kopnu, također se bilježi velik broj vjenčanja unutar istog mjesta (M. Andreis, »Povijesna demografija Velog Drvenika, Malog Drvenika i Vinišća«: 268).

U razdoblju između 1796. i 1857. zabilježeno je doseljenje samo dvojice muškaraca koje se može smatrati priženjenjema, i u ukupnom broju vjenčanja oni čine tek 3,07%, što je približno podacima za mjesta Veli Drvenik, Mali Drvenik i Vinišća (župa sv. Jurja), gdje taj postotak iznosi 2,6%.³³

4.2.2. Sezonsko i godišnje kretanje vjenčanja

Mjesečna distribucija vjenčanja dobivena je na temelju podataka iz matica vjenčanih i rođenih, a za dodatnu potvrdu korišteno je stanje duša. Najveći broj vjenčanja postiže se zimi, osobito u veljači, te nešto manje u siječnju, dok je jesenski maksimum (studen) slabije izražen. U opću sliku uklapa se pad u prosincu i ožujku (tablica 5).

Tablica 5. Mjesečna distribucija vjenčanja (1796-1857)

Mjesec	Broj vjenčanja	Udio (%)	Mjesec	Broj vjenčanja	Udio (%)
<i>Ukupno</i>	58	100			
Siječanj	9	15,52	Srpanj	1	1,72
Veljača	23	39,65	Kolovoz	2	3,45
Ožujak	-	-	Rujan	1	1,72
Travanj	5	8,62	Listopad	3	5,17
Svibanj	3	5,17	Studen	9	15,52
Lipanj	1	1,72	Prosinac	1	1,72

Napomena: od 65 vjenčanja zabilježenih u razdoblju između 1796. i 1857. (na temelju matice vjenčanih, matice rođenih i popisa duša), u ovoj je analizi obuhvaćeno 58 vjenčanja, jer su u 7 slučajeva podaci netočni, nečitki ili nisu navedeni.

Zimsko-jesenski maksimum sklapanja brakova karakterističan je za područje cijele južne i jugoistočne Europe, a zabilježen je i u drugim dijelovima Hrvatske. Takav raspored vjenčanja, s najvećim brojem zabilježenih vjenčanja u veljači-siječnju, odnosno studenom, povezuje se s gospodarskim aktivnostima, tj. poljoprivredom, budući da kasna jesen i zima predstavljaju razdoblje smanjenih aktivnosti u polju.³⁴

Drugi čimbenik u ovom obrascu predstavljaju crkvene zabrane. Naime, crkva nije dozvoljavala sklapanje braka tijekom Adventa, čiji se početak tradicionalno

³³ M. Andreis, »Povijesna demografija Velog Drvenika, Malog Drvenika i Vinišća«: 269.

³⁴ Jasna Čapo, »Sezonske varijacije vjenčanih u sjevernoj Hrvatskoj.« *Etnološka tribina* 12 (1989): 5-20.

vezivao uz blagdan svete Katarine (Kate). Tim datumom započinjao je po pučkom vjerovanju Advent u kojem su zabranjene svadbe i veselja. Zbog toga su neposredno prije, a i na samu svetu Katarinu, održavane brojne svadbe.³⁵

Tako se i u Rogotinu godine 1852. bilježe dva vjenčanja 24. listopada. Vjenčanja također nisu dozvoljena tijekom Korizme (najčešće ožujak, odnosno dio veljače ili travnja), u što se podaci iz ovdašnjih matičnih knjiga vrlo dobro uklapaju.

Na dalmatinskom području također prevladava zimsko-jesenski maksimum, s tim da se ne uočavaju neke posebne pravilnosti u geografskoj distribuciji jesenskog, odnosno zimskog maksimuma. Zimski maksimum s najvećim brojem vjenčanja u veljači bilježi se npr. u Dubrovniku, iako je tamo situacija specifična, jer se maksimum postiže u slijedu mjeseci od studenog do veljače, bez pada u prosincu, te na Lastovu, gdje je 44,53% svih vjenčanja sklopljeno u veljači i siječnju. U nekim drugim mjestima, poput župe sv. Jurja (Veli i Mali Drvenik i Vinišća) i na Šolti, ali i u Liscu na dubrovačkom području, izraženiji je jesenski maksimum (studenj).³⁶

Postoje shvaćanja da se razlike između zastupljenosti jesenskog i zimskog maksimuma u sklapanju braka mogu povezati s migracijama stanovništva.³⁷ Iako se podaci koji su ovdje dobiveni neprikosnovo uklapaju u zimski maksimum, uzorak je ipak nedostatan za takve analize i zahtijeva šira ispitivanja na neretvanskom području, budući da je dobar dio neretvanskog stanovništva podrijetlom iz Hercegovine.

4.2.3. Dob ženidbe i udaje

Budući da se dob mladoženja i nevjesta tek počela zapisivati s uvođenjem tabelarnih matica, od 1825. (a čak ni tada nije dosljedno provođeno), raspoložemo s relativno malim brojem parova za analizu kada se uzme u obzir broj od 65 parova koji su na temelju matica vjenčanih i rođenih, odnosno popisa duša, zabilježeni u razdoblju između 1796. i 1857. Dob vjenčanja poznata je za 27

³⁵ Dunja Rihtman-Auguštin, *Knjiga o Božiću*. Zagreb: August Cesarec, Mosta i Institut za etnologiju i folkloristiku, 1992: 24.

³⁶ S. Krivošić, *Stanovništvo Dubrovnika*: 100; M. Andreis, »Povijesna demografija Velog Drvenika, Malog Drvenika i Vinišća«: 257; N. Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda*: 52.

³⁷ Jasna Čapo primjećuje da se zapadno od hrvatsko-turske granice više bilježi zimski tip vjenčanja, a istočno od granice jesenski tip. Smatra da se širenje jesenskog maksimuma na prostoru sjeverne Hrvatske može povezati s migracijama stanovnika iz Bosne (J. Čapo, »Sezonske varijacije vjenčanih u sjevernoj Hrvatskoj.«: 5-20).

parova. Čini se da je na dob pri zasnivanju braka najviše utjecalo trenutno gospodarsko stanje (u razdobljima krize ženidbena dob se snižavala, a u periodima nade povisivala), stupanj inokosnosti mjesta i oblik obiteljske zajednice.³⁸

Prosječna dob udaje za žene iznosi 24,81 godina, s tim da se žene vjenčavaju najviše između 20. i 30. godine života, odnosno nešto malo više u drugoj polovici dvadesetih, a najveći je udio 25-godišnjakinja (22,22%). Zabilježena su samo dva slučaja mladenki mlađih od 20 godina. Najranija zabilježena dob stupanja u brak za žene je 16 godina, za što je trebao pristanak oca, a za muškarce jedan slučaj od 17 godina.

Prosječna dob ženidbe za muškarce iznosi 28,37 godina. Najveći postotak mladoženja zabilježen je u dobnoj skupini od 25 do 29 godina, s tim da je postotak u skupini od 20 do 24 godine mnogo manji nego kod žena. Primjetno je da je kod muškaraca i žena izrazito malen broj mladih od 19 godina (tablica 6).

Tablica 6. Dob pri sklapanju braka (1825-1857)

Dobna skupina	Svi brakovi				Samo prvi brakovi obaju supružnika			
	Muškarci		Žene		Muškarci		Žene	
	Broj	Udio (%)	Broj	Udio (%)	Broj	Udio (%)	Broj	Udio (%)
<i>Ukupno</i>	27	100	27	100	24	100	24	100
do 19	1	3,70	2	7,41	1	4,16	2	8,33
20-24	6	22,22	11	40,74	6	25,00	10	41,66
25-29	13	48,15	12	44,44	12	50,00	12	50,00
30-34	4	14,81	1	3,70	4	16,66	-	-
35-39	1	3,70	-	-	1	4,16	-	-
40-44	-	-	1	3,70	-	-	-	-
45-49	2	7,41	-	-	-	-	-	-

Udio dobni skupina pri sklapanju braka u Rogotinu razlikuje se od drugih dalmatinskih mjesta, poput Janjine, Ponikava, Lastova, te Velog i Malog Drvenika i Vinišća, po većoj zastupljenosti vjenčanja u dvadesetima (osobito kod žena), odnosno malom broju vjenčanja u kojima su supružnici stariji od 30 godina. Vjerojatno je to posljedica relativno malog broja ponovljenih brakova za koje je dob supružnika poznata.

³⁸ N. Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda*: 30-32.

Udio žena vjenčanih u dvadesetima iznosi 85,18%. Iako se u drugim mjestima također najveći postotak udanih žena bilježi u dvadesetima (u Ponikvama i Janjini 66,6%, u Lastovu približno 68%, a u župi sv. Jurja 70,2%), ovdje je puno izraženiji. Također je značajno da su obje skupine (20-24 i 25-29) gotovo podjednako zastupljene, za razliku od navedenih mjesta, gdje je redovito jedna od dobnih skupina uvijek jače zastupljena. Kod žena također u potpunosti odudara iznimno mala zastupljenost skupine od 30 do 34 godine (u usporedbi s 15,80% u Janjini i Ponikvama, odnosno 14,06% na Lastovu).

Manji udio skupine mlađe od 20 godina kod ženika i nevjesta usporediv je sa situacijom u drugim mjestima, iako je, gledano u postocima, udio žena ipak nešto viši nego u većini tih mjesta (izuzetak je župa sv. Jurja, gdje udio žena te dobne skupine iznosi 12,60%).

Kod muškaraca se najveći broj vjenčanja bilježi u dobnoj skupini od 25-29 godina, što je vrlo slično situaciji u spomenutim mjestima. No, tamo je zastupljenost skupine od 35-39 godina, pa i starijih skupina, mnogo veća.

U tim se mjestima također uočava veća zastupljenost dobne skupine od 20-24 godine kod žena nego kod muškaraca.³⁹

Prosječna dob udaje i ženidbe u slučajevima u kojima je to prvo vjenčanje obaju zaručnika za žene u prosjeku iznosi 23,95 godina, a za muškarce 27,04 godina. Nešto su niža od prosječne dobi vjenčanja za sve parove, budući da su ženici i nevjeste u ponovljenim brakovima dosta stariji. Kod oba spola najveća je zastupljenost dobne skupine od 25 do 29 godina i iznosi 50%. No, dob udaje i ženidbe manja je nego u Lastovu i Liscu sredinom 19. stoljeća, gdje su ženici i nevjeste u prosjeku stariji gotovo tri godine.⁴⁰

Kod ponovljenih vjenčanja podaci o dobi supružnika poznati su samo u tri slučaja. Kod žena ta dob u prosjeku iznosi 31,66 godina, a kod muškaraca 39 godina.

Razlika u godinama između zaručnika koji ulaze u brak u prosjeku iznosi 3,56 godina, što je nešto manja razlika nego što se bilježi npr. na Pelješcu

³⁹ Navedeni podaci za Lastovo odnose se na razdoblje od 1841. do 1860. (N. Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam porodica*: 119); za Janjinu i Ponikve na razdoblje od 1801. do 1850. (Nenad Vekarić, *Stanovništvo poluotoka Pelješca*, sv. I. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1993: 120); za župu sv. Jurja na razdoblje od 1826. do 1850. (M. Andreis, »Povijesna demografija Velog Drvenika, Malog Drvenika i Vinišća«: 289).

⁴⁰ Kod sklapanja prvog braka oba supružnika, prosječna dob za ženike iznosi 29,44 (odnosno 29,71) godine, a za žene nešto više od 27 godina (N. Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam porodica*: 111).

(Janjina, Crna Gora i Ponikve), gdje razlika u prosjeku iznosi 5,7 godina, dok je na Lastovu i u Liscu sredinom 19. stoljeća razlika 2,99, odnosno 2,84 godine.⁴¹ Najveće odstupanje iznosi 15 godina, i to u ponovljenom braku. Muškarci su općenito u prosjeku stariji bračni partneri, tako da je zabilježen samo jedan slučaj u kojem je nevjesta 9 godina starija od mladoženje.

4.2.4. Ponovna vjenčanja

U prepoznavanju ponovljenih brakova, osim matične knjige vjenčanih i rođenih, veliku je ulogu imalo stanje duša i genealoška metoda kojom se nastojalo utvrditi o kojem se pojedincu radi, kako bi se zaista potvrdilo da je riječ o vjenčanju udovca ili udovice. Udio ponovljenih brakova u ukupnom broju brakova iznosi 16,92%.

Muškarci su se nakon smrti partnerice mnogo češće i brže vjenčavali. Njihova je situacija bila mnogo povoljnija, jer su najčešće živjeli u vlastitim kućama, za razliku od žena koje su većinom živjele u muževoj kući.⁴² Uostalom, veliku je ulogu pri tom morao igrati mentalitet, jer se još u prvoj polovici 20. stoljeća držalo da se “ona koja je svoga muža poštovala, nije ponovo udavala”.⁴³

U razdoblju između 1796. i 1857. godine ustanovljeno je 11 slučajeva ponovljenih brakova, s tim da je jedno vjenčanje obostrano ponovljeno.⁴⁴ U istom su razdoblju zabilježene samo dvije udovice koje su se ponovno vjenčale (3,07% od ukupnog broja sklopljenih brakova). Broj udovaca mnogo je veći. Drugi brak je sklopilo sedam udovaca, a dvojica su se vjenčala i po treći put (15,38% od ukupnog broja sklopljenih brakova). Veći udio udovaca i slaba zastupljenost udovica u ponovnim brakovima uklapa se u opću sliku.⁴⁵

Vremenski razmak između smrti žene i ponovnog vjenčanja u drugom braku kreće se oko 18,44 mjeseci, s tim da su prisutne velike razlike, od 9 dana do 3,5 godina. Kod žena je taj razmak poznat samo u jednom slučaju i

⁴¹ N. Vekarić, *Stanovništvo poluotoka Pelješca*: 118 i 119; N. Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda*: 111.

⁴² N. Vekarić, *Stanovništvo poluotoka Pelješca*: 115.

⁴³ Kazivanje Stjepana Šunjića.

⁴⁴ Njima se, na temelju najranijeg popisa stanovništva iz 1796., mogu dodati još 3 slučaja, koja su zabilježena prema stanju iste godine, od kojih se dva odnose na obostrano vjenčanje udovca i udovice.

⁴⁵ Npr. u 19 stoljeću udio udovaca u ukupnom broju brakova u Lastovu iznosi 13,28%, a u Liscu 10%, dok udio udovica u Lastovu iznosi 5,47%, a u Liscu 3% (N. Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda*: 61).

iznosi 2,75 godine. Kod sklapanja trećeg braka vremenski razmak u dva poznata slučaja iznosi 4, odnosno 9 mjeseci.

4.2.5. Broj i tempo poroda

Broj poroda uvjetovan je gospodarskim (ako se radi o seoskoj sredini) i tradicijskim čimbenicima (čekanje muškog djeteta).⁴⁶

Prosječni broj djece u svim brakovima (njih 40) iznosi 3,73. Ako se u obzir uzmu samo prvi brakovi, prosječni broj djece po braku povećava se na 3,91, što je usporedivo s podacima koji su dobiveni za Lastovo (3,43%).⁴⁷ U osam slučajeva ponovljenih brakova prosječni broj djece iznosi 3. Najveći broj djece (9) zabilježen je u braku koji je trajao gotovo 33 godine.

Tablica 7. Trajanje braka i broj poroda (1796-1857)

Trajanje braka	Broj brakova	Broj poroda	Prosječni broj poroda
do 1 godine	1	1	1
1-5	4	3	0,75
6-10	7	17	2,43
11-15	5	19	3,8
16-20	4	12	3
21-25	2	6	3
26-30	3	18	6
više od 30	5	32	6,4
nepoznato	8	41	5,13

Kod određivanja pretporodajnog intervala (razdoblje između sklapanja braka i rođenja prvog djeteta), u obzir su uzeti samo slučajevi u kojima su začeca uslijedila nakon sklapanja prvog braka, odnosno djeca rođena 7 mjeseci nakon sklapanja braka. Na uzorku od 30 djece pretporodajni interval u prosjeku iznosi 22,62 mjeseca. To znači da razdoblje između sklapanja braka i začeca djeteta u prosjeku iznosi 15,62 mjeseca.

⁴⁶ N. Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda*: 69.

⁴⁷ N. Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda*: 61.

U dva slučaja djeca su rođena prije sklapanja braka (vjenčanje je uslijedilo 3, odnosno 24,16 mjeseci nakon rođenja). Kao što smo već istaknuli, zabilježena su tri slučaja predbračnih začeca, kod kojih je samo u jednom slučaju riječ o prvome djetetu (1,13 mjeseci), a u dva slučaja o drugom i četvrtom djetetu iste majke, ali u različitim brakovima.⁴⁸

Međuporodajni su intervali, naravno, duži nego pretporodajni interval. No, kod rođenja drugog i trećeg djeteta to je razdoblje ipak kraće nego kod ostale djece. Između rođenja prvog djeteta i začeca drugoga u prosjeku je prolazio 21,5 mjesec. Prosječno trajanje svih intervala iznosi 32,02 mjeseca, što je nešto duže vremensko razdoblje od razdoblja zabilježenog u sjevernoj Hrvatskoj (Ludbreška župa - 30,4 mjeseci) ili u Lastovu (29 mjeseci).⁴⁹

Tablica 8. Tempo međuporodajnih intervala

Vremenski razmak između rođenja	Prosječni interval (u mjesecima)	Veličina uzorka (broj brakova)
Prvog i drugog djeteta	28,50	23
Drugog i trećeg djeteta	28,18	19
Trećeg i četvrtog djeteta	35,89	15
Četvrtog i petog djeteta	33,01	12
Petog i šestog djeteta	39,58	7
Šestog i sedmog djeteta	34,60	3
Sedmog i osmog djeteta	49,18	2
Osmog i devetog djeteta	21,10	1

Napomena: Kod analize trajanja braka u obzir su uzeti brakovi kod kojih je na temelju popisa duša i matice rođenih bilo moguće utvrditi broj djece. Budući da matica rođenih završava s 1856-om, u obzir su uzimani oni parovi kod kojih je posljednje registrirano dijete rođeno barem pet godina prije završetka matice, odnosno oni kod kojih je jedan partner preminuo završno s 1855. godinom. Kod nekih parova nije bilo moguće utvrditi trajanje braka zbog nepoznavanja datuma vjenčanja, odnosno smrti jednog od partnera.

⁴⁸ Majka je prije sklapanja prvog braka već imala izvanbračno dijete. Drugo je dijete rođeno 0,43 mjeseca nakon sklapanja braka (odnosno 27 mjeseci nakon prvog djeteta), a četvrto dijete 1,19 mjeseci nakon sklapanja drugog braka (odnosno 42,8 mjeseci nakon trećeg djeteta). Ti su slučajevi uzeti u obzir pri izračunu pretporodajnog, te I. i III. međuporodajnog intervala.

⁴⁹ Stjepan Krivošić, *Stanovništvo i demografske prilike u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u 18. i prvoj polovici 19. st.* Varaždin: HAZU - Zavod za znanstveni rad, 1991: 85; N. Vekarić i dr., *Vrijeme ženidbe i ritam poroda*: 76.

4.2.6. Trajanje braka

Trajanje braka u prosjeku (na 46 brakova) iznosi 17,13 godina. Kod prvih brakova za oba partnera trajanje se povisuje na 18,76 godina, a kod ponovljenih brakova (8 slučajeva) prosječno trajanje braka iznosi 9,33 godine. Najduži brak trajao je 51,16 godina i zabilježeno je četvero djece.

Od 52 para kod kojih je bilo moguće utvrditi koji je od partnera prvi preminuo, brak je u 28 (53,85%) slučajeva prekinut zbog smrti muškarca, a u 24 slučaja zbog smrti žene (46,15%). U ponovljenim brakovima od ukupno 10 slučajeva kod kojih se to moglo utvrditi, u 7 (70%) slučajeva brak je prekinut smrću muškarca, a u 3 slučaja smrću žene (30%). Naravno, to je posljedica činjenice da su u ponovljenim brakovima dobne razlike između muškaraca i žena mnogo veće nego kod partnera u prvim brakovima.

4.3. Mortalitet

Analiza umrlih napravljena je na temelju matične knjige umrlih župe Komin-Rogotin (1796-1830) i matične knjige umrlih župe Komin (1825-1874), a kako se izvor htjelo obraditi kao cjelinu, analiza izlazi iz vremenskog okvira koji se nametnuo obradom drugih matica i stanja duša. Matice se vremenski preklapaju, no samo su u tri slučaja smrti zabilježene u jednoj i drugoj matici.

4.3.1. Sezonsko i godišnje kretanje umrlih

Najveća smrtnost bilježi se u zimskim i kasnojesenskim mjesecima, s maksimumom u siječnju. Ukupni udio umrlih u siječnju i veljači zajedno iznosi 28,41%, a zamjetan je i porast tijekom studenog, nakon relativno niske smrtnosti u proljetno-ljetnim mjesecima s minimumom u srpnju (3,41%) (tablica 9). Kretanje minimuma podudara se sa situacijom u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, gdje se također ljeti bilježi najmanja smrtnost.⁵⁰ Kretanje maksimuma znatno se razlikuje od sezonskog kretanja umrlih u mjestima poput Malog Drvenika, Velog Drvenika i Vinišća, gdje stanovništvo, ukupno gledajući, pretežno umire u ljetnim mjesecima, a približno je situaciji u Dubrovniku, gdje se maksimum bilježi u veljači, a minimum u svibnju.⁵¹

⁵⁰ U sjeverozapadnoj Hrvatskoj maksimum je u zimu i proljeće, a minimum ljeti (S. Krivošić, *Stanovništvo i demografske prilike u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*: 58).

⁵¹ M. Andreis, »Povijesna demografija Velog Drvenika, Malog Drvenika i Vinišća«: 273; S. Krivošić, *Stanovništvo Dubrovnika*: 84 (ovi se podaci odnose na ostalo stanovništvo bez vlastele, pa su stoga ipak donekle usporedivi, iako je, naravno, riječ o sasvim drugačijem, gradskom okružju).

Tablica 9. Mjesečna distribucija umrlih (1796-1874)

Mjesec	Broj umrlih	Udio (%)	Mjesec	Broj umrlih	Udio (%)
<i>Ukupno</i>	176	100			
siječanj	28	15,91	srpanj	6	3,41
veljača	22	12,50	kolovoz	12	6,82
ožujak	8	4,55	rujan	10	5,68
travanj	15	8,52	listopad	20	11,36
svibanj	10	5,68	studenj	20	11,36
lipanj	12	6,82	prosinac	13	7,39

U sezonskom kretanju smrtnosti dojenčadi ne uočavaju se posebne pravilnosti kao kod otočkih mjesta, gdje djeca do pete godine života i dojenčad pretežno umiru ljeti, a starije stanovništvo u zimskim mjesecima.⁵² U Rogotinu smrtnost dojenčadi raste proporcionalno ukupnom broju mrtvih. Najveća smrtnost dojenčadi uočava se u siječnju (17,24% od ukupnog broja umrlih u tom mjesecu) i travnju (20% od ukupnog broja umrlih u tom mjesecu). U odnosu na ukupni broj umrlih, najveće se odstupanje bilježi u rujnu (30% od ukupnog broja umrlih u tom mjesecu), no taj je broj ipak manji nego broj dojenčadi umrle u siječnju.

U prosjeku godišnje umire 2,25 ljudi, no određenih se godina uočavaju velika odstupanja. Donekle čudi činjenica da se u godinama velikih epidemija, kada se u drugim mjestima javlja veća smrtnost, u Rogotinu ne uočavaju veća odstupanja. Tako se npr. godine 1802., koje je zabilježena velika suša, u Rogotinu bilježi troje preminulih, a iduće tek jedno. Razdoblje između 1814.-1817. poznato je po velikoj nerodici i prehrambenoj krizi, osobito u imotsko-vrgoračko-neretvanskom kraju, a u makarskom je harala kuga. Godine 1815. u Makarskoj je tako umrla jedna trećina stanovništva.⁵³ U istom razdoblju u Rogotinu je zabilježeno samo četvero umrlih.

Godište 1828/9. u Dalmaciji je bilo daleko najdrastičnije u pogledu smrtnih slučajeva uzrokovanih gladovanjem.⁵⁴ Tada su u Rogotinu zabilježena tek tri smrtna slučaja. Ti podaci svjedoče o izoliranosti mjesta od određenih pojava u ostatku Dalmacije.

⁵² M. Andreis, »Povijesna demografija Velog Drvenika, Malog Drvenika i Vinišća«: 272.

⁵³ Šime Peričić, »Oskudica i glad u Dalmaciji u XIX i početkom XX stoljeća.« *Radovi Instituta za hrvatsku povijest* 13 (1980): 5.

⁵⁴ Š. Peričić, »Oskudica i glad u Dalmaciji u XIX i početkom XX stoljeća.«: 24.

Daleko najveći broj umrlih je u razdoblju od 1862. do 1864., kada je godišnje umiralo sedmero ljudi (ukupno 21 osoba). Samo 1862. preminulo je petero djece u dobi do 10 godina. Moguće da je tako velika smrtnost povezana sa sušom u ljeto 1861. godine, koja je u Dalmaciji ipak bila manje katastrofalna nego oskudica 1828/9.⁵⁵

4.3.2. Dobna struktura umrlog stanovništva

Prosječna dob umrlih općenito je 33,62 godine. Prosječna dob umrlih žena iznosi 34,44 godine, a muškaraca 32,77 godine, što se npr. razlikuje od Dubrovnika, gdje prosječna dob umrlih žena iznosi 46,9 godina, a muškaraca 31,7 godina.⁵⁶ Ako se isključi dojenčad (djeca do prve godine života), prosječni životni vijek za žene iznosi 38,76 godina, a za muškarce 39,09.

Udio dojenčadi (do 1 godine života) u ukupnom broju umrlih iznosi 13,71%, što je približno podacima iz Dubrovnika za prvu polovicu 19. stoljeća (14,1%).⁵⁷ Bez obzira na to što je to dobna skupina s najvećom smrtnošću, u usporedbi s drugim ruralnim sredinama, poput Janjine i Ponikava, tijekom većeg dijela 19. stoljeća, smrtnost dojenčadi u Rogotinu gotovo je upola manja.⁵⁸ Usporedba s matičnom knjigom rođenih pokazala je tek jedan slučaj upisanog dojenčeta koje nije kršteno, što znači da mrtvorodena djeca ili djeca koja su umrla prije krštenja nisu bilježena.

Postotak djece do pete godine života (što uključuje i dojenčad) u ukupnom broju umrlih iznosi 23,43%, čemu su još najbliži podaci iz Velog Drvenika i Vinišća (30,4% i 32,9%). U nekim drugim mjestima broj djece do pete godine mnogo je veći, pa u Grohotama tijekom 19. stoljeća iznosi oko 50%, a u sjeverozapadnoj Hrvatskoj 45%.⁵⁹ Vjerujem da uzrok tome treba tražiti u načinu vođenja matičnih knjiga, a ne u boljim uvjetima. Kod muškaraca se najmanja smrtnost bilježi u dobnoj skupini od 10-14 godina.

Također je primjetno da je u odrasloj dobi kod žena smrtnost najviše izražena u dobnoj skupini od 30-39 godina, što je možda povezano s posljedicama učestalih rađanja. Kod muškaraca je smrtnost gotovo podjednaka u tridesetima i četrdesetima (pa i pedesetima), s tim da je udio muškaraca iz

⁵⁵ Š. Peričić, »Oskudica i glad u Dalmaciji u XIX i početkom XX stoljeća.«: 11.

⁵⁶ S. Krivošić, *Stanovništvo Dubrovnika*: 89.

⁵⁷ S. Krivošić, *Stanovništvo Dubrovnika*: 90.

⁵⁸ N. Vekarić, *Stanovništvo poluotoka Pelješca*: 101.

⁵⁹ M. Andreis, »Povijesna demografija Velog Drvenika, Malog Drvenika i Vinišća«: 276; S. Krivošić, *Stanovništvo i demografske prilike u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*: 62.

dobne grupe 30-39 u ukupnom broju umrlih još uvijek manji nego kod žena. Smrtnost u dobnom razredu od 50-59 godina gotovo je jednaka kod muškaraca i žena. U pelješkim mjestima smrtnost je u srednjim godinama upola, a u određenim dobnim razredima i tri puta manja.⁶⁰ Smrtnosti žena u dobnoj skupini 30-39 godina (16,85%) ne mogu se ni izbliza naći paralele u drugim dalmatinskim mjestima tijekom 19. stoljeća.

Udio starijih od 70 godina u Rogotinu je 10,29%, dok je na području cijele Dalmacije viši i iznosi 14,1%. Ovdašnja je situacija donekle slična Vinišćima, gdje udio starijih od 70 godina za cijelo 19. stoljeće iznosi 11,9%, za razliku od obližnjeg Velog Drvenika gdje je gotovo dvostruko veći.⁶¹

Općenito se može zaključiti da dobna struktura stanovništva u Rogotinu značajno odstupa od situacije u drugim dalmatinskim mjestima ponajprije po manjem udjelu umrle dojenčadi, puno većoj smrtnosti u srednjoj dobi kod muškaraca i žena (osobito u dobnoj skupini 30-39 godina), te nešto manjem broju starijih od 70 godina (tablica 10).

Tablica 10. Dobna i spolna struktura umrlih (1796-1874)

Dobna skupina	Muškarci		Žene	
	Broj	%	Broj	%
<i>Ukupno</i>	86	100	89	100
do 1 godine	14	16,28	10	11,24
1-4	9	10,47	8	8,99
5-9	4	4,60	4	4,49
10-14	1	1,16	4	4,49
15-19	4	4,60	4	4,49
20-29	7	8,10	7	7,87
30-39	11	12,79	15	16,85
40-49	11	12,79	8	8,99
50-59	9	10,47	10	11,11
60-69	8	9,30	9	10,11
70-79	4	4,60	4	4,49
80 i više	4	4,60	6	6,74

Napomena: Dobna struktura je rađena na uzorku od 175 umrlih, jer u jednom slučaju nisu naznačene godine smrti

⁶⁰ N. Vekarić, *Stanovništvo poluotoka Pelješca*: 101.

⁶¹ M. Andreis, »Povijesna demografija Velog Drvenika, Malog Drvenika i Vinišća«: 276.

4.3.3. Uzroci smrti

Uzroci smrti tek se počinju zapisivati u tabelarno vođenim maticama umrlih, pa se ovaj popis uzroka bolesti temelji na jednoj od rubrika u matičnoj knjizi umrlih župe Komin (1825-1874).⁶² Od ukupno 132 slučaja smrti u tom razdoblju, uzroci smrti obrađeni su na uzorku od 130 osoba, jer je u jednom slučaju uzrok smrti sasvim nečitak, a u drugom nije naveden.

Najveći broj smrti dolazi pod zajedničkim nazivnikom vrućice (*febbre*), kod kojih se onda, prema atributima u pojedinim slučajevima, mogu raspoznati pravi uzroci smrti (npr. *febbre polmonare*). No, čak i kada se isključe takvi prilično pouzdani uzroci smrti, vrućicama kao takvima i dalje je dijagnosticirano dosta smrtnih slučajeva (11,53%).

Osim vrućice, često se kao uzrok smrti navode prirodni uzroci, odnosno *morte naturale/bolest naravska*. Od 21 takva slučaja velika većina se odnosi na osobe srednje životne dobi, dok je to uzrok smrti kod četvero dojenčadi. *Morte ordinaria* u slučaju jednomjesečnog djeteta vjerojatno se može usporediti s onim što podrazumijevaju pod "prirodnom smrću".

Iako "prirodna bolest" predstavlja najčešći uzrok smrti kod dojenčadi, ne javlja se toliko često kao na Šolti (Andreis to povezuje s nepoznavanjem pravih uzroka bolesti, barem u ranijem razdoblju).⁶³ Vjerojatno se neki od tih slučajeva mogu povezati sa sindromom iznenadne smrti kod dojenčadi, poznatom i kao "smrt u kolijevci". Iako uzroci tog sindroma ni do danas nisu u potpunosti razjašnjeni, obično se povezuju s poremećajima disanja.⁶⁴ Kao uzroci smrti kod dojenčadi navode se: prirodna smrt (*morte naturale*, 4 slučaja), obična smrt (*morte ordinaria*, 1), vrućica (*febbre*, 2), nedostatak mlijeka (*non potendo latere*, 2), helminti⁶⁵ (*mallatia vermi*, 2), protezavica (1), plač (*flectio*, 1), *mallatia dalla feraria* (1), dizenterija (*disenteria*, 1), upala grla (*infiamazione di golla*, 1).

Kod populacije starije od 70 godina kao najčešći uzrok smrti prepoznaje se starost. Izuzetak u tome čini jedna osoba od 65 i jedna od 35 godina (!?).

⁶² U klasifikaciji uzroka smrti donekle sam slijedila obrazac kojim se koristio Mladen Andreis, »Uzroci smrti na otoku Šolti od god. 1825. do 1900. prema podacima iz matičnih knjiga umrlih.« *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 22 (1989): 113-132.

⁶³ M. Andreis, »Uzroci smrti na otoku Šolti«: 119.

⁶⁴ Vinay Kumar, Ramzi S. Cotran i Stanley L. Robbins, *Osnove patologije*. Zagreb: Školska knjiga, 1994: 388.

⁶⁵ Vladimir Loknar, *Rječnik latinskog i hrvatskog medicinskog nazivlja*. Zagreb: Medicinska naklada, 2003: 391.

Od svih prepoznatih uzroka na zarazne bolesti otpada 24,62%. Spominju se tuberkuloza (*tisical/consunzione*), malarija (*febbre terzana/febbre pernicioso*), dizenterija (*disenteria; flusso*), tifus (*febbre tiffoidale*), helminti (*vermi e febbre/mallatica vermi/febbre verminosa*), zaušnjaci (*schiaffo*) i kolera (*colle- ra e morbo asiatico*). Uočava se povećan broj oboljenja od tuberkuloze (46,88% svih prepoznatih zaraznih bolesti), no uglavnom se tek određenih godina bilježi jedan ili dva slučaja. Izuzetak je dvogodište 1848. i 1849. kada je tuberkuloza zabilježena kao uzrok smrti u 8 slučajeva (od ukupno 10 preminulih u dvogodištu). Kod dijagnoze *febbre putrida* kod jedne četrdesetogodišnjakinje vjerojatno je riječ o gangreni koja je nastala kao posljedica neke infekcije, pa je zbog toga svrstana u skupinu nedovoljno definiranih uzroka smrti.

Godine 1864. i 1865. zabilježena su 4 slučaja smrti od pogibeljne malarične groznice (*febbre pernicioso/morte pernicioso*), što bi se, s obzirom na prosječni broj umrlih po godini, moglo smatrati epidemijom. Poznavajući zastupljenost malarije u neretvanskom području, za pretpostaviti je da se mnogobrojni slučajevi u kojima se spominju vrućice odnose na malariju. Nešto češće javlja se i dizenterija (po 1 slučaj 1850., 1859., 1861. i 1863.), a tridesetih godina 19. stoljeća i helminti.

Kako je već ranije istaknuto, najveći broj umrlih bilježi se u razdoblju od 1862 do 1864. godine. Velika većina dijagnoza smrti u tom se razdoblju odnosi na upale (*infiamazione*). Takav se razvoj može pratiti od 1858. do 1864., s vrhuncem 1862. i 1863. Samo 1862. od "upale" je preminulo četvero djece.

Osim upala kao takvih, u navedenom razdoblju (1862/4.) u velikom su porastu bolesti dišnog sustava, pa se možda i navedene "upale" mogu smjestiti u istu kategoriju, ili je možda riječ o nekoj epidemiji koja nije prepoznata kao takva. Spomena je vrijedan podatak da se npr. 1862. u kronici iz Blata na Korčuli bilježi da je zbog velike hladnoće mnogo ljudi preminulo od upale pluća i prehlade.⁶⁶ Kao što smo već spomenuli, prirodna smrt kod dojenčadi također se može povezati s poremećajima dišnog sustava, kao i plač (*flectio*).

Gastrointestinalne bolesti ne spominju se često. U jednom slučaju bilježi se bolest jetre (*mal di fegato*). Moguće je da dijagnoza unutarnje bolesti (*infermita interna/malattia interna*) ulazi u ovu kategoriju.

Zabilježena su dva slučaja smrti uslijed poroda (*od rodjenja; parto*), što iznosi 1,54% od ukupnog broja umrlih kod kojih je poznat uzrok smrti.

⁶⁶ Nikola Bačić, *Blatsko zdravstvo kroz vjekove*. Vela Luka: vlastita naklada, 2004: 83.

Iako ne ulazi u kategoriju smrti uslijed poroda, treba spomenuti slučaj Matije Krilić ud. Šunjić, koja je 3,5 mjeseca nakon poroda preminula od otekline (*gonfiato*), a nakon samo 25 dana njezin sin Ante preminuo je zbog plača (*flectio*), a vjerojatno zbog nedostatka majčina mlijeka.

Nasilne smrti nisu zabilježene, ali su zato zapisana 3 nesretna slučaja, od kojih je jedan pouzdano vezan uz radove u polju. Jure Glamuzina je tako u 65-oj godini života berući smokve (riječ je o polovici kolovoza) pao sa stabla i slomio vrat. Druga dva slučaja vezana su uz utapanje u rijeci (Ante Dodig u 25-oj godini života) i jarku (Mate Musulin, 10 godina), možda “jendeku”, koji u Neretvi razdvajaju pojedine parcele zemljišta.

Relativnu nepouzdanost matica najbolje ilustrira činjenica da u vrijeme župnikovanja don Mate Akrapa oko 80% zapisanih uzroka smrti pripada kategoriji prirodnih bolesti i starosti.

4.3.4. Ekskurs o rogotinskom groblju

U svojoj knjizi *Neretvanske župe* Vjeko Vrčić navodi podatak da su Rogotinjani svoje umrle sve do 1879. pokapali u Kominu.⁶⁷ Već su neki autori primijetili da je to nemoguće, ponajprije datacijom *terminus post quem* na temelju pronađene nadgrobne ploče iz 1862.⁶⁸

Matična knjiga umrlih u tom pogledu baca sasvim novo svjetlo i nepobitno dokazuje kontinuitet pokapanja od barem 1796. godine.

Prvi datum pokopa vezan uz Rogotin je 17. travnja 1797. godine, kada je pokopan Vičenco (Vice), sin Ante Dodiga. Najprije je upisano da je njegovo tijelo izloženo kod crkve Antuna Padovanskog u Kominu, a potom je to prekríženo i upisano *Sacellum Ssme Trinitatis ibique parentis de more exequiis tumulo fecit datum in Cimeterio*,⁶⁹ odnosno da je tijelo izloženo kod crkve Presvetog Trojstva, gdje su roditelji na groblju napravili grobnicu.

Od toga datuma do 6. siječnja 1802. koristi se formula u kojoj se ne navodi eksplicitno gdje se groblje nalazi, već: *cuius corpus sequenti die delatum fuit ad Sacellum Ssme Trinitatis Ville Rogotin... sequenti die in cimiterio sepultum est*, iz čega se, naravno, ne može tvrditi da se zaista pokapalo ispred crkve u Rogotinu. No, ako se u obzir uzme gornji citat i činjenica da su tijela izlagana ispred crkve, to bi bilo logično za pretpostaviti.

⁶⁷ V. Vrčić, *Neretvanske župe*: 170.

⁶⁸ Z. Barbir, *Rogotinska mati znanja i stružanska posestrima*, Ploče: vlastita naklada, 1999: 26.

⁶⁹ *Matična knjiga umrlih župe Komin-Rogotin (1796-1830)*.

Dana 6. siječnja 1802. u bilješci o smrti Ane Žderić piše: *cuius corpus die sequenti sepultum est penes Eccliam. Ssme Trinitatis loci Rogotin*, odnosno da je tijelo pokopano idući dan na groblju pored crkve Presvetog Trojstva u Rogotinu. Budući da je to istodobno i prvi datum kada se javlja ime novog župnika (Vice Crnčević), moguće je da je on samo izričito naglasio ono što su župnici prije njega podrazumijevali. Prema matičnoj knjizi umrlih (1796-1830), samo je troje Rogotinjana pokopano izvan mjesnog groblja. Uz Pavla Žderića, sina Jure, koji je u dobi od 15 godina pokopan u samostanu u Zaostrogu (24. srpnja 1805.), jedini su izuzetak dvije žene koje su 1821. pokopane na kominskom groblju.

Matična knjiga umrlih župe Komin (1825-1874) potvrđuje da su se ukapanja i dalje nastavila u Rogotinu. U sedam slučajeva kao mjesto pokopa navodi se groblje u Kominu. U četiri slučaja osobe koje su pokapane na neki su način vezane uz Komin (2 žene rođene u Kominu i udane u Rogotinu, te dvoje djece čije su majke udane u Rogotinu). Ostala tri slučaja ne mogu se povezati s Kominom. U svim ostalim slučajevima kao mjesto pokopa navodi se *Cimiterio di Ssma Trinita in Rogotin*.⁷⁰ Nakon 1870., kada se na temeljima starije crkve počela graditi današnja crkva, treba računati s promjenom mikrolokacije.

Čini mi se da se na osnovu svega rečenog može zaključiti da su se Rogotinjani najkasnije od 1797. pokapali na groblju ispred crkve u Rogotinu.

Groblje ispred crkve

⁷⁰ Nejasan ostaje slučaj ukopa Jure Glamuzine koji je, prema navodu u matici, pokopan 19. kolovoza 1839. "u sematoriju svetoga dua u Rogotinu". S obzirom da se to groblje ne spominje niti na jednom drugom mjestu, za sada se čini logičnim pretpostaviti da je riječ o pogrešci župnika. Također treba spomenuti da je groblje ispred crkve (kao i temelji pročelja crkve koja je prethodila današnjoj) otkriveno pri nedavnim radovima popločenja, no, na žalost, nije dokumentirano. Iz fotografija (na kojima se zahvaljujem Anti Šunjiću) je vidljivo da većina grobova prati orijentaciju stare župne crkve (današnja je zadržala istu orijentaciju), a samo jedan kapelicu koja se nalazi u blizini (prostor ispred same kapelice nije bio otvaran, pa se ne može isključiti da je bilo još grobova slične orijentacije).

5. Struktura stanovništva prema zanimanju i vjeroispovijesti

Svi registrirani stanovnici, bilo da je riječ o matici rođenih ili maticama vjenčanih i umrlih, zabilježeni su kao rimokatolici.

Ni kod zanimanja situacija nije puno raznolikija. Kad je riječ o zemljišnim odnosima, neretvanski težaci nisu odstupali od ostatka Dalmacije. Kao što je poznato, zemlja se uglavnom obrađivala na zakup, pri čemu su težaci sklapali ugovore s vlasnicima zemlje (na 4 ili 6 godina). Specifičnost neretvanskog područja je da su težaci bili dužni zemlju meliorirati, odnosno održavati je zbog močvarnog zemljišta.⁷¹ Velika većina stanovnika uglavnom se bavila poljoprivredom, a ono što se u maticama eventualno može razlikovati su njihovi statusi.

Treba istaknuti da se kod bilježenja zanimanja ne prave razlike po rodnoj osnovi, što potvrđuje činjenicu da su i žene percipirane kao aktivni subjekti u privređivanju. Žena je mogla biti “pravna osoba” koja na sebe preuzima težačke obveze, a težački položaj, zemlju i obveze od oca mogli su baštiniti i sin i kćer.⁷²

U maticama se u razdoblju od 1825. do 1838. godine većina stanovnika bilježi kao *agricoltori*, a tek u dva slučaja javlja se naziv *possessori*. Od 1838. do 1845., kada su knjige pisane na hrvatskom, najčešće se javlja naziv *bastenici*, a u nekoliko slučajeva i *texaci* (iako jedan pojam ne isključuje drugi, pa će netko čije je zanimanje težak, drugdje biti naznačen kao baštinik). Posjednici se ne spominju. Od 1845. većina stanovnika bilježi se kao *contadini*, a u pojedinim slučajevima i kao *agricoltori*, *rustici* te *possidenti*.

U kategoriji posjednika uglavnom se bilježe iste osobe, ili osobe iz istih obitelji, no problem je u tome što će oni istodobno biti zabilježeni i kao seljaci (*agricoltori* / *bastenici* / *contadini*, no ne i kao težaci). Vjerojatno su oni zaista i posjedovali zemlju. U cijelom razdoblju zabilježene su tri obitelji koje ulaze u tu kategoriju.

Ne može se reći da se svećenici striktno pridržavaju podjela prema statusu. Netko tko je zabilježen kao “baštinik” može biti zabilježen kao težak i obrnuto, a isto vrijedi i za nazive *contadini* i *rustici*.

Za razliku od matice rođenih i vjenčanih, u matici umrlih (1825-1874) nailazimo na nešto raznolikiju sliku. Kod žena se vrlo često, osobito u razdoblju

⁷¹ T. Macan, *Iz povijesti Donjeg Poneretavlja*: 66-68.

⁷² T. Macan, *Iz povijesti Donjeg Poneretavlja*: 70.

od 1825. do 1845., kao zanimanje bilježi *filatrice*, što se na hrvatskom bilježi u opisnoj formi “bila je prela”. Problem je u tome što će isti svećenici te osobe u drugim maticama, ponajprije matici rođenih, zabilježiti kao npr. *bastenice*, pa je upitno koliko se to zaista može smatrati osnovnom djelatnošću. U matici umrlih poblize su zabilježena još dva zanimanja *lovaz od ribi* i *bandur*. Budući da se većina stanovnika u Neretvi usporedo bavila lovom, ribolovom i obradom zemlje, vrlo je vjerojatno riječ o osobi koja je bila poznata po tome.

Kroz čitavu prvu polovicu 19. stoljeća u maticama se susreću dvije pismene osobe (jedan iz obitelji posjednika).

Na temelju matica teško se mogu izvoditi zaključci o društvenom životu u pojedinim mjestima, a i o odnosu s drugim mjestima. Nešto na tom tragu već je naznačeno kod podrijetla udatih žena, budući da to ipak reflektira ne samo stupanj endogamije pojedinog mjesta, već i njegovu povezanost.

Kako bismo dobili neke naznake o kontaktima s drugim mjestima poslužiti ćemo se i analizom kumova na krštenju iz matice rođenih. Od 153 slučaja u kojima je poznato mjesto podrijetla krsnog kuma ili kume, velika većina otpada na matično mjesto (62,09%). Od ostalih mjesta najveći dio se odnosi na neretvanska mjesta (30,71% - Komin, Plina, Desne, Bačina, itd.), nešto otpada na varoši (Opuzen i Metković, 5,88%), a vrlo mali postotak na mjesta izvan šireg neretvanskog područja, poput Makarske i Podgore (ukupno 1,31%) (tablica 11).

Tablica 11. Mjesto podrijetla krsnih kumova/kuma (1825-1856)

Mjesto podrijetla	Broj	Udio (%)	Mjesto podrijetla	Broj	Udio (%)
Bačina	2	1,31	Otrići	1	0,65
Borovci	2	1,31	Pasičina	1	0,65
Desne	6	3,92	Plina	8	5,23
Komin	26	16,99	Podgora	1	0,65
Makarska	1	0,65	Rogotin	95	62,09
Metković	1	0,65	Slivno	1	0,65
Opuzen	8	5,23	<i>Ukupno</i>	153	100

Spomen o nekom obliku uprave nalazimo u matici umrlih (1825-1874) u rubrici za datum posjeta, gdje se od godine 1837. (s prekidom od 1838. do 1845.) navodi da je pokojnika/pokojnicu (obično dan nakon smrti) posjetio

capo villa, arambasa ili *agiunto*. Čini se da su *arambasa* i *agiunto* obnašali te funkcije paralelno. Tako se za 5. veljače 1849. u posjetu preminulom Mati Žderiću spominje *arambasa* Musulin, a već 12. veljače 1849. u posjet preminuloj Matiji Rončević došao je *agiunto* Damić.

6. Stanje duša

Status animarum ili stanje duša popisuje svećenik svake župe i to prema kućanstvima koja mogu obuhvaćati jednu ili više nuklearnih obitelji. Pojam kućanstvo (*domus*) u crkvenim popisima označava stambenu zajednicu, odnosno kuću-domaćinstvo kao zajednicu ljudi koji su imali zajedničku obvezu prema župniku.⁷³ Svrha takvih popisa je utvrditi stanovništvo i kućanstva, osobito u cilju određivanja srodstva.⁷⁴

Status animarum ove župe, kako je to već slučaj i s drugim crkvenim knjigama, odnosi se na mjesta Komin i Rogotin, od kojih je obrađeno ovo potonje. Stanja duša kojima raspolažemo potječu iz 1796., 1806., 1823. i 1831. godine i pisana su na latinskom jeziku. Za godinu 1803. ne postoji stanje duša po domaćinstvima, već samo sumarni popis, dok je za godine 1796. i 1823. situacija obrnuta. U popisu 1823. nigdje nije izričito naznačeno da je riječ o toj godini, već sam do tog datuma došla usporedbom s matičnom knjigom rođenih i prijašnjim popisima.

Treba spomenuti i popis iz 1818., no u njemu je popisano samo 28 obitelji iz Komina. Postoji i popis iz druge polovice pedesetih godina (najvjerojatnije iz 1857. ili 1858.). Taj je popis doslovce pisan na marginama prijašnjih popisa, no kako je vrlo izbljedio, bilo ga je nemoguće rekonstruirati.

Svako kućanstvo u popisu ima svoj broj i najčešće se vodi prema najstarijem muškarcu, dok su ostali članovi poredani ovisno o rodbinskoj vezi s njim. Navedeni su svi članovi domaćinstva, a uz njihova imena i srodstvo s glavom kuće, navedene su i godine starosti. Tako će nakon kućedomaćina uslijediti

⁷³ S. Krivošić, *Stanovništvo i demografske prilike u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*: 34.

⁷⁴ Pozivajući se na niz autora, Jasna Čapo podvlači činjenicu da svaki popis kućanstava odražava određeni svjetonazor i kognitivno ustrojstvo popisivača, koje se može razlikovati od onoga kod puka. Za razliku od vlastelinskih popisa, u županijskim i crkvenim popisima kućanstva se prvenstveno percipiraju u stambenom smislu (Jasna Čapo, *Vlastelinstvo Cernik, Gospodarstvene i demografske promjene u hrvatskom selu u kasnome feudalizmu*, Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 1991: 89-96).

ime i mjesto podrijetla njegove supruge (također se navodi ime i prezime njena oca) i njihove djece. Pritom se prvo popisuju sinovi, a tek onda kćeri. Supruge od sinova i njihova djeca dolaze tek na kraju popisa ili ispod njegova imena (kao obitelj). Ako je živa, slijedi majka kućedomaćina, koja je u popisu određena kao udovica i kćer. Svi ostali članovi obitelji dolaze nakon njih (nećaci i njihove obitelji, nećakinje), i to prema već poznatom principu: prvo muškarci, a onda žene, poredani prema starosti.

Nakon smrti kućedomaćina, domaćinstvo se počinje voditi prema njegovu najstarijem sinu, po istom principu. U slučaju da se otac ponovno oženi, njegova djeca iz prijašnjeg braka na popisu dolaze ispred nove žene i djece koju ima s njom.

U iznimnim slučajevima žena također može biti kućedomaćin. Najčešće je riječ o udovicama koje nemaju sinove ili su oni maloljetni, a u obitelji nema drugih muškaraca.

Iz stanja duša je, usporedbom rukopisa, vidljivo da se podaci naknadno dopisuju, i to u stari popis one godine kada se vrši novi popis, zbog čega funkcioniraju kao tekući popisi.⁷⁵ Uz imena osoba koje su u međuvremenu preminule dodaje se križ, a imena novih članova obitelji se dopisuju. Uz imena djevojaka također se naznačuje da su se u međuvremenu vjenčale. Ove naknadne intervencije nisu uzimane u obzir pri određivanju broja stanovnika za navedenu godinu ni za prosječni broj ukućana za tu godinu, ali se mogu iskoristiti pri promatranju strukture obitelji, tj. domaćinstva, kao i za promatranje dinamike razvoja obitelji.

Popisi uglavnom teku paralelno, pa se na istom papiru uglavnom nalazi popis iste obitelji iz dviju godina popisa. Tako popis iz 1806. teče uz popis iz 1796., dok se popisi iz 1831. i 1823. tek djelomično podudaraju.

6.1. Status Animarum iz 1796. godine

Godine 1796. Rogotin je, prema popisu, imao ukupno 82 stanovnika, odnosno 42 žene i 40 muškaraca (tablica 12). Bilježimo ukupno 15 domaćinstava, odnosno obitelji (navedene prema popisu): Jure Žderića pok. Petra, Pavla Žderića *Vexilifarija*, Marka Žderića, Ivana Damića, Ante Musulina, Luke Habića, Mate Šunjića, Ante Dodiga, Matije Vukčić (Vukšić), Jure Glamuzine,

⁷⁵ Npr. Jasna Čapo bilježi da župnici u Cerniku nekoliko godina nakon inicijalnog popisa ispravljaju popis, dodajući podatke o demografskim promjenama (J. Čapo, *Vlastelinstvo Cernik*: 75).

Mate Žderića, Matije Markotić (Markota), Josipa Markotića (Markota), Marijana Rončevića (bilježi se i kao Romčević), Baltazara Medugorca.

U nekim je slučajevima u popisu zabilježeno mjesto podrijetla samih kućedomaćina ili njihovih očeva, dok kod drugih to nije naznačeno. Moguće je da su rodovi-prezimana⁷⁶ kod kojih nije naznačeno mjesto podrijetla doselili (barem jednu generaciju) ranije od onih kod kojih je to naznačeno. Marko Žderić pok. Jure doselio se iz Grčanika, Ante Musulin pok. Mate doselio se iz Briste, Mate Žderić pok. Andrije iz Kruševa u Plini, Marijan Rončević pok. Dujma iz Briste.

Prosječni broj ukućana po obitelji je 5,46. Najveći broj ukućana po obitelji je 9, a najmanji 2.

Tablica 12. Struktura stanovništva prema dobi i spolu 1796. godine

Dob	Žene (broj i udio)	Muškarci (broj i udio)	Ukupno (broj i udio)
0-4	4 (9,52%)	7 (17,50%)	11 (13,41%)
5-9	5 (11,90%)	2 (5%)	7 (8,54%)
10-14	6 (14,29%)	8 (20%)	14 (17,07%)
15-19	3 (7,14%)	6 (15%)	9 (10,98%)
20-24	5 (11,90%)	3 (7,5%)	8 (9,76%)
25-29	4 (9,52%)	2 (5%)	6 (7,31%)
30-34	5 (11,90%)	5 (12,5%)	10 (12,20%)
35-39	3 (9,52%)	2 (5%)	5 (6,10%)
40-44	2 (4,76%)	2 (5%)	4 (4,88%)
45-49	2 (4,76%)	1 (2,5%)	3 (3,66%)
50-54	1 (2,38%)	-	1 (1,22%)
55-59	1 (2,38%)	1 (2,5%)	2 (2,44%)
60-64	-	1 (2,5%)	1 (1,22%)
65-69	-	-	-
70-74	-	-	-
75-79	-	-	-
80-84	1 (2,38%)	-	1 (1,22%)
85-89	-	-	-
Ukupno	42 (100%)	40 (100%)	82 (100%)

⁷⁶ Rod i prezime ne moraju se poklapati, kao kod Žderića (iz Grčanika i Kruševa).

Primjer domaćinstva s jednom nuklearnom obitelji je kućanstvo Marka Žderića (41 godina), sina pok. Jure iz Grčanika. Njegova supruga Ivana (34) kćer je Ivana Grubčića (ili Grupčić) iz Vrbice u Plini. Imaju četvero djece: sinove Antu (11) i Juru (2), te kćeri Antoniju (13) i Tomasinu (6).

Za razliku od ovog domaćinstva, koje se poklopilo s nuklearnom obitelji, u domu Mate Šunjića (37) pok. Marka živi više obitelji: supruga Margarita (kćer Mihovila Vuičića Bantića, 28 godina), sin Ivan (4) i kćer Magdalena (9), te majka Lucija (81, udovica pok. Marka i kćer Grgura Aničića iz *Diogline dictionis ottomana*, tj. iz područja pod turskom upravom). S njima još žive nećaci Grgur (22) i Petar (18), sinovi njegova pokojnog brata Mihovila Matejeva.

Već smo istaknuli da su slučajevi u kojima se domaćinstvo vodi prema ženi rijetki. U tom kontekstu treba istaknuti obitelj, odnosno kućanstvo Matije Vukčić (39), udovice pok. Petra i kćerke Petra Rončevića iz Briste. S njom živi njezina kćerka Lucija (9).

6.2. Status Animarum iz 1803. godine

Za godinu 1803. postoji samo sumarni prikaz stanovništva župe Komin-Rogotin, s tim da ne bi trebalo isključiti mogućnost da naknadno dopisana imena iz popisa 1796., zajedno s korekcijama (bilješke o onima koji su u međuvremenu preminuli, ili za žene, ako su se udale), predstavljaju popis iz 1803. U cijeloj su župi Komin-Rogotin tada živjele 54 obitelji, odnosno 314 stanovnika (169 muškaraca i 145 žena).

6.3. Status Animarum iz 1806. godine

Godine 1806. u cijeloj župi Komin-Rogotin je zabilježeno 58 kućanstava, odnosno 362 stanovnika, a od toga u Rogotinu 16 kućanstava, odnosno 93 stanovnika (47 žena i 46 muškaraca). Prosječni broj ukućana po jednoj obitelji je 5,8. Najveći broj članova domaćinstva je 11, a najmanji 1.

Godine 1806. spominju se sljedeće obitelji: Paške Žderića pok. Jure *Vexilifarija*, Paške Žderića pok. Jure, Marka Žderića, Andrije Damića pok. Ivana, Nikole Damića pok. Ivana, Ante Musulina, Luke Habića, Mate Šunjića, Ante Dodiga, Blaža Žderića, Jure Glamuzine, Mate Žderića, Matije Markotić, Josipa Markotića, Marijana Rončevića, Baltazara Međugorca. Jedini novopridošlica je Blaž Žderić iz Briste, koji se priženio k Matiji Vukčić rod. Rončević iz Briste, odnosno u kuću njena muža Jure Vukčića (Vukšića). Što se tiče strukture postojećih obitelji, jedina promjena dogodila se u obitelji Damić, u

kojoj su, nakon smrti oca, braća Nikola i Andrija podijelila domaćinstvo, a majka-udovica ostala je živjeti s mladim sinom Andrijom.

Ako promotrimo obitelji koje smo istaknuli 1796., vidjet ćemo da obitelj Marka Žderića i dalje ostaje u okvirima nuklearne. U domaćinstvu koje se vodi po Mati Šunjiću zapravo žive tri nuklearne obitelji: obitelj Marka Šunjića, te obitelji njegovih nećaka Grgura i Petra. Ukupni broj članova kućanstva sada je porastao na 11.

6.4. Status Animarum iz 1823. godine

Već je istaknuto da za ovu godinu ne postoji sumarni prikaz, a ni sama godina nigdje nije izričito zapisana. Do nje se došlo usporedbom matične knjige rođenih, te stanja duša iz 1796., 1806. i 1831.

Te se godine u popisu bilježi 15 domaćinstava: Josipe Međugorac udovice pok. Baltazara, Mate Šunjića, Grgura Šunjića, Petra Šunjića, Stanislava Dodića pok. Ante, Jure Habića pok. Luke, Nikole Damića, Jurke Damić ud. Andrije, Ante Musulina, Petra Žderića pok. Jure, Paške Žderića pok. Jure, Filipa Žderića pok. Marka, Jurke Markotić ud. pok. Josipa, Mate Markotića i Petra Žderića pok. Ante. Popis je manjkav jer nedostaju obitelji Jure Glamuzine i Marijana Rončevića, odnosno njegovih sinova. Obje se obitelji spominju 1806. i 1831. godine, pa je sasvim opravdano pretpostaviti da su u međuvremenu također živjele u Rogotinu.

Do podjele je došlo u obitelji Mate Šunjića jer su se njegova dva nećaka, Grgur i Petar, odvojila u posebna kućanstva.

Prema popisu, 1823. je u Rogotinu bilo 77 stanovnika, od čega 36 muškarca i 41 žena. Prosječni broj ukućana po obitelji je 4,81. Najveći broj je 11, a najmanji 1.

6.5. Status Animarum iz 1831. godine

Prema stanju duša iz 1831. godine, u Rogotinu je u 20 obitelji živjelo ukupno 119 stanovnika. Prosječni broj ukućana po obitelji iznosi 5,95 osoba (tablica 13).

Te su godine u Rogotinu zabilježena ova domaćinstva: Dujma Rončevića, pok. Marjana, Josipe Međugorac pok. Marjana, Mate Šunjića pok. Marka, Grgura Šunjića pok. Mihovila, Petra Šunjića pok. Mihovila, Stanislava Dodića pok. Ante, Jure Habića Bilje pok. Luke, Nikole Damića pok. Ivana, Josipa

Tablica 13. Struktura stanovništva prema dobi i spolu 1831. godine

Dob	Žene (broj i udio)	Muškarci (broj i udio)	Ukupno (broj i udio)
0-4	7 (12,07%)	16 (26,23%)	23 (19,33%)
5-9	5 (8,62%)	6 (9,84%)	11 (9,24%)
10-14	4 (6,89%)	3 (4,92%)	7 (5,88%)
15-19	4 (6,89%)	6 (9,84%)	10 (8,40%)
20-24	10 (17,24%)	2 (3,28%)	12 (10,08%)
25-29	6 (10,34%)	6 (9,84%)	12 (10,08%)
30-34	5 (8,62%)	5 (8,20%)	10 (8,40%)
35-39	3 (5,17)	5 (8,20%)	8 (6,72%)
40-44	4 (6,89%)	3 (4,92%)	7 (5,88%)
45-49	5 (8,62%)	2 (3,28%)	7 (5,88%)
50-54	2 (3,45%)	3 (4,92%)	5 (4,20%)
55-59	-	2 (3,28%)	2 (1,68%)
60-64	2 (3,45%)	-	2 (1,68%)
65-69	-	-	-
70-74	-	1 (1,64%)	1 (0,84%)
75-79	1 (1,72%)	-	1 (0,84%)
80-84	-	1 (1,64%)	1 (0,84%)
85-89	-	-	-
Ukupno	58 (100%)	61 (100%)	119 (100%)

Damića pok. Andrije, Ante Musulina pok. Mate, Petra Žderića pok. Jure, Paške Žderića pok. Jure, Filipa Žderića pok. Marka, Jure Žderića pok. Marka, Jurke Markotić, ud. pok. Josipa, Mate Markotića pok. Luke, Marka Markotića pok. Jeronima, Petra Žderića pok. Ante, Jure Glamuzine pok. Jure, Josipa Rončevića pok. Marjana. Do podjele domaćinstava dolazi uglavnom odlaskom mlade braće i njihovih obitelji, kao u slučaju obitelji Rončević, te u domaćinstvu Filipa Žderića, a zajedničko kućanstvo u kojemu su živjele obitelji pok. Luke i Jeronima (vjer. braća) sada se podijelilo na dvije obitelji.

Nakon 34 godine od popisa iz 1796. broj stanovnika se povećao za 37 osoba. U usporedbi sa stanjem od te godine, najviše se smanjio udio dobne skupine od 10 do 14 godina. Ukupno gledajući, povećao se broj mladih od 10 godina (s 21,95% na 28,57%), što je osobito naglašeno kod muškaraca. Također je zabilježen porast u skupini starijih od 70 godina (2,52%), što je još uvijek

znatno manje od njihova udjela npr. u Ponikvama iste godine, gdje iznosi 4,9%.⁷⁷ Kod žena je najzastupljenija skupina od 20-24 godine (17,24%), dok je njihov udio u Ponikvama 7,8%.⁷⁸ Treba također primijetiti da je kod muškaraca do većeg porasta došlo u skupini od 5-9 godina (s 5% 1776. na 9,84% 1831.).

6.6. Status animarum iz druge polovice pedesetih godina 19. stoljeća

Kao što je već rečeno u uvodu, ovaj popis zbog loše očuvanosti nije bilo moguće analizirati. Prema popisu stanovništva koji je austrijska uprava napravila 1857., a donosi ga Korenčić, Rogotin je te godine imao 187 stanovnika.⁷⁹

7. Zaključak

Ovdašnje je stanovništvo uglavnom povezano s nastojanjima mletačkih vlasti da s turskog područja dovedu što više kršćanskog stanovništva, koje se nije odmah naseljavalo u nizinski dio, već su nakon otprilike 50-ak godina počeli prelaziti iz brdskih područja, što je potvrđeno popisom duša iz 1796. Izgleda da su se rodovi-prezimana kod kojih nije naznačeno mjesto podrijetla doselili (barem jednu generaciju) ranije od onih kod kojih je to naznačeno. Potvrdu o dolasku izbjeglica iz 1715. (s područja oko Čitluka i Gabele) u ovim matičnim knjigama nismo mogli naći, no ta je činjenica potvrđena drugim crkvenim knjigama.

Zastupljenost muških i ženskih imena prilično je ujednačena s drugim dalmatinskim mjestima poput Velog Drvenika, Grohota i Vinišća, ali su ona mnogo stalnija. No, prezimana su zahvaćena u fazi kada se neka prezimana ili njihovi oblici (nastavak na -ić) još nisu ustalila.

Udio djece koja su začeta ili rođena prije sklapanja braka u Rogotinu mnogo je manji nego u ostatku Dalmacije ili pojedinim dalmatinskim mjestima. U tom pogledu osobito odudara nizak udio predbračnih začeca u ukupnom broju rođenih (tek 8,57%), a vidjeli smo da je u jednom slučaju bila potrebna potvrda od strane oca. Tako nizak broj predbračnih začeca, pa i relativno nizak udio izvanbračne djece, govori u prilog izrazitom čistunstvu i maloj mogućnosti ostvarivanja predbračnih kontakata.

⁷⁷ N. Vekarić, *Stanovništvo poluotoka Pelješca*: 109.

⁷⁸ N. Vekarić, *Stanovništvo poluotoka Pelješca*: 109.

⁷⁹ Mirko Korenčić, *Stanovništvo SR Hrvatske 1857-1971*. Zagreb: JAZU, 1979: 542.

Kod vjenčanja se može istaknuti nekoliko činjenica. Pokazalo se da najveći broj udanih žena dolazi iz drugih, uglavnom neretvanskih mjesta. Iako je utvrđen nizak stupanj endogamije, neki pokazatelji, poput mjesta iz kojih dolaze krsni kumovi, bacaju sumnju na intenzivnost kontakata i komunikacija s okolnim mjestima i prije upućuju na svijest o važnosti sklapanja bračnih veza izvan matičnog mjesta. Sezonsko kretanje vjenčanja potvrdilo je izrazito poštivanje crkvenih odredbi o (ne)vjenčavanju u Adventu i Korizmi i smjestilo stanovništvo u zimsko-jesenski tip vjenčanja s maksimumom u veljači i siječnju.

O ruralnom karakteru naselja u prilog idu i podaci o dobi vjenčanja, budući da se velika većina žena (veća nego u mjestima sličnih obilježja) vjenčava u 20-im godinama, a muškaraca u dobnoj razredu od 25-30 godina. Prosječna dob vjenčanja manja je nego u drugim dalmatinskim mjestima, dok je razlika među partnerima unutar dalmatinskog okvira.

Najveća smrtnost bilježi se u zimskim i kasnojesenskim mjesecima, s maksimumom u siječnju. Zapaženo je da se u godinama velikih epidemija, osobito 1814/8., u Rogotinu ne uočavaju veća odstupanja u broju mrtvih, što zaista čudi i dodatna je potvrda izoliranosti mjesta od pojava u Dalmaciji. Vjerujem da se veliki broj nedovoljno definiranih uzroka smrti (poput vrućica) može pripisati epidemijama malarije. Općenito se može zaključiti da dobna struktura umrlog stanovništva u Rogotinu značajno odstupa od situacije u drugim dalmatinskim mjestima, ponajprije po manjem udjelu umrle dojenčadi, mnogo većoj smrtnosti u srednjoj dobi kod muškaraca i žena, te nešto manjem broju starijih od 70 godina.

U mnogim pogledima Rogotin se uklapa u opću sliku Dalmacije, no budući da sva mjesta, kao i ljudi, sa sobom nose određene specifičnosti, tako se i u ovom slučaju iskristalizirao niz takvih pokazatelja i činjenica koji su u zaključku istaknuti. Oni se mogu smatrati specifičnostima i posljedicama života u manjoj sredini, ali možda i obilježjem šireg neretvanskog konteksta, na što se, na žalost, (zbog nedostatka takvih istraživanja) još uvijek ne može dati jednoznačan odgovor.

Prilog

Uzroci smrti u Rogotinu (1825-1874)

Nedovoljno definirani uzroci smrti

Vrućice

Febbre/febre continua / febbre ordinaria / ognjica (15 slučajeva)

Upala

Infiamazione (10)

Febbre infiamabarei (1)

Prirodne bolesti

Morte naturale / bolest naravska / bolest naravna / morte ordinaria / naravska bolest (21)

Starost

Dalla vecchiaja / od starosti / od bolesti i starosti naravne (7)

Ostali slučajevi

Eleni (?) (1)

Malattia dalla ferraria (?) (1)

Infermit interna/malattia interna (2)

Izčeznu od bolesti naglo (1)

Izčeznu od smrti naprisne (1)

Gonfiato (1)

Febbre putrida (1)

Bolesti dišnog sustava

Od bolesti garla / infiammazione di gola (3)

Infiamazione polmonare / febbre polmonare / puntura (8)

Febbre catarrale (1)

Asma / od zaduhe (3)

Dalla piega incarcerata nel petto (1)

Zarazne bolesti

Febbre terzana / febbre perniciosa / morte perniciosa (5)

Collera e morbo asiatico (1)

Disenteria / flusso (4)

Febbra tiffoidale (1)

Tisica / thisi / tisi / tisci / consunzione (15)

Schiaffo (1)

Vermi e febbre / mallatica vermi / febbre verminosa (5)

Gastrointestinalne bolesti

Febbre gastrica (1)

Colica (1)

Mal di fegato (1)

Bolesti živčanog sustava

Febbre nervina (4)

Od posljedica poroda

Od rođenja (1)

Parto (1)

Hydrops

Idropisia (4)

Nesretni slučajevi

Slomi vrat smokve i umri naglo (1)

Si negò nel fiume Nianto (?) in Rogotin (1)

Fù negato in una fossa (1)

Poteškoće vezane specifično uz dojenčad

Non potendo latare (2)

Protezavica (1)

Flectio (1)

THE POPULATION OF ROGOTIN IN THE LATE EIGHTEENTH AND EARLY NINETEENTH CENTURIES

MAJA ŠUNJIĆ

Summary

The article analyzes the population of Rogotin near Ploče in the late eighteenth and early nineteenth century on the basis of information derived from parish registers of births, marriages and deaths, but also from the Status Animarum. In addition to anthroponymic analysis of personal names, nicknames and surnames, the article affords evidence on the basic demographic determinants (natality, nuptiality, mortality), as well as the structural breakdown by confession and occupation.

Compared with Dalmatia, Rogotin shows a major deviation in the decline of pre-marital conceptions which, together with a relatively small proportion of illegitimate births, testify to the strict moral attitudes of a small village community. A comparison between the places of origin of married women and those of the godparents suggests the prevalence of imported brides (mainly from the broader Neretva area), which ought to be viewed as evasion of the local marriage pool rather than establishment of lively relations with other communities. Rogotin mortality by age also differs from the rest of Dalmatia with an excess death rate of the middle-aged cohorts* of both genders. Most of other parameters, however, tend to follow the general demographic trends of Dalmatia.